Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДЭЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

...най 1921 оной ... 21-һээ гарана. | № 217 (18540) | 1990 оной сентябриин 21, пятница | Сэн 3 мүн.

СССР-эй Верховно Соведэй комитедүүдтэ ба комиссинуудта

ХҮДӨӨ АЖАХЫН АСУУДАЛНУУД ЗҮБШЭГДЭБЭ

...оролгын шухала ...үгэ буляалдал... парламентын ко... комиссинууд болохо ...тон усэд, ер уряал... арадай депутадууд ...аашэ аабза. Аграр... ...хоолой асуудал... СССР-эй Верхов... комитедэй сентяб... унгэргэһэн зүблөөн ...алас байса хараг... ...һалбарида хараа... экономическа рефор... янзын концепци... шэнжэлэгдэһэн бай...

...булэгэй зохёоһон ... бухы дээрэнь ...аринуудай яһала һай... ...шье, агропромыш... ...комплексын хүгжэлтын ...үүдые тодорхойлхо ...айшье гүнзэгыгөөр ...байна гэжэ тэм... ...гэжэ һануулая. Энэ ...засаг түрын проект ...дээрэ гэжэ харагдаа. ...энэ проект соо хү... ...гол шухала асуу... ...тусхай бүлэг зорюу... ...байгаа бшуу. Зүгөөр ...«да-ляад лэ» ан... ...тэнүүлбагүй, хүдөөгэй ... Шаталинай группын ...«харшын газаа тээ ...гэжэ үрданайхидаал ...ажахын мэргэ... ...дураа гуталгые ха-

раада абабал, энэ программые сэгнэлгэдэ баһал эндүүржэ болохобди. Арадай ажахын хубилган шэнэдхэлгын концепцидэ имагтал һалбари һалбариин уйтахан хараа бодолой ендэрһээ хандажа болохогүй. Гэхэ зуура хүдөө нютагые кризисһээ гаргахын тула реформистнууд юу дурадханаб гэһэн асуудалдам таряашадай сэдьхэлые нэн түрүүн зобоодог байһаниинь ойлгосотой.

Өөрынгөө түсэбэй һайн талануудые хуули гаргагшадай һонорто хүргэхэ гэжэ засаг түрын түлөөлэгшэдэй оролдолгые доро үзэнгүй, альтернативна проектын аграрна хараа шугамые гүнзэгыгөөр, түргөөр ойлгожо абаха гэһэн нүхэдэй эрмэлзэлые яба хээбэшье тэмдэглэлтэй. Тиимэһээ правительствыншье Шаталинайшье бүлэгэй программын проектые эндэ шүүмжэлхыгээр зүбшэн хэлсэжэ байһаниинь тон зүб.

АПК-да дэлгүүрэй харилсаанай элдэб вариантнуудые шэнжэлэн, үгэ хэлэһэн академик **А. А. Никонов** засаг түрын программа соо бии байһан хэдэн һайн бодомжонуудые зохисотой гэжэ сэгнэбэ.

Энэ зүблөөн дээрэ гараһан орёо хурса үгэ буляалдаанай үедэ элдэб олон һанамжануудай соностобошье, бүтэмжэтэй үгэнүүд олон байгаа. Шу-

халань гэхэдэ, талада байһан судьянууд бэшэбди гэжэ парламентаринууд мэдэнэ, тиигээд эгээл һайн шиидхэбэри зохёохо хэрэгтэ эдэбхитэйгээр нүлөөлхэ зорилготой байна бшуу.

А. ДЗОБЛО,
ТАСС-ай парламентска корр.

ЭЛҮҮРЫЕ ХАМГААЛГА «ОЛОН МОЖОТОЙ БАЙХА ГҮ?»

Медицинскэ страхованиин системэ хадаа гүрэнэй элүүрые хамгаалгын ори ганса альтернатива байха ёһогүй, харин тэрэнэй нэмэлтэ боложо хэрэгдэхэ зэргэтэй гэжэ арадай элүүрые сахилгын талаар СССР-эй Верховно Соведэй комитедэй түрүүлэгшэ, СССР-эй Медицинскэ эрдэмэй академиин академик **Ю. И. Бородин** тоолоно.

Депутат Л. Беневелли түрүүтэй Италиин парламентын депутадуудай палатын социальна асуудалнуудаар комиссиин түлөөлэгшэдтэй тус комитедэй гэшүүдэй сентябриин 19-дэ уулзаха үедэ Ю. И. Бородин үгэ абажа, мүнөө үедэ совет парламентаринууд элүүрые хамгаалгые «олон можотойгоор» хүгжөөхэ арга боломжые хаража үзэжэ байна гэжэ хэлээ. Тэрэ хадаа элдэб түхэлэй эмшэлэлгын эмхи зургаануудһаа үндэһэлхэ. Ямар бэ гэхэдэ, гүрэнэй, арендэ, кооперативна, мүн баһа ажалшадай коллективүүдэй мэдэлдэ байһан эмшэлэлгын эмхи зургаанууд гэжэ байха. Комитедэй тусхай бүлэг энэ шэнэ системын проектые мүнөө зохёожо байнхай гэжэ Ю. И. Бородин дуулгаба.

Иигэжэ хубилган шэнэдхэлгэ юунһээ удхатайб гэхэдэ, элүүрые хамгаалгын мүнөөнэй хэмжээн хүн зонойшье, эмшэлэгшэдэйшье һанаһанда хүрэнэгүй.

Өөһэдынгөө орондо элүүрые хамгаалгын системын реформо тухай асуудалай мүнөө парламентда зүбшэн хэлсэгдэжэ байһые итальян айлшад тэмдэглэбэ. Социальна асуудалай талаар комисси мүнөө хуулиин проект хаража үзэжэ байнхай. Тэрэнэй ёһоор, эмшэлэлгын эмхи зургаанууд «предприятиин статус абаха» жэшээтэй. Өөһэдынь эхэ орондо мүнгэ һомолон бага байһые комисси тэмдэглэнэ. Тэрэнь национальна олзо оршын оройдоол 6 процент болоно (айлшад энээнине сасуулан харахын тула иимэ тоо баримта харуулба: Европодо дунда зэргээр элүүрые хамгаалгын хэрэгтэ 7—9 процент, харин США-да 11 процент гаргашалагдадаг).

Совет хуули гаргагшадтай харилсаагаа үргэлжэлүүлхээр, дүй дүршэлөө андалдахаар бэлэн байһанаа итальян талынхид мэдүүлээ.

С. ЖАРКОВ,
ТАСС-ай парламентска корр.

СОЁЛ БОЛБОСОРОЛ МЭНДЭ ҮЛЭХЭ ГҮ?

Сүлөөтэ дэлгүүрэй ерээдүйн оршон байдалда Советскэ Союзай, арад зонойнай соёл болбосорол ягаад хүгжэхэб гэжэ бултанай сэдьхэлые зобоодог асуудалай зүбшэн хэлсэлгэдэ СССР-тэшье, хилын саанашье мэдээжэ болоһон соёлой ажал ябуулагшад, композиторнууд, уран зураашад, кинематографистнууд хабаадаһан байна. Юрын бэшэ энэ хөөрэлдөөн сентябриин 19-дэ Соёлой, хэлэнэй, национальна ба интернациональна ёһо заншалнуудай түүхэтэ хүшөөнүүдые сахилгын асуудалнуудай талаар СССР-эй Верховно Соведэй комиссида болоһон байна. Дэлгүүрэй экономикодо шэлжэн оролгын программын мэдээжэ хоёр вариантнуудые шэлэн харалгын гортиг соо энэ хөөрэлдөөн болоо.

СССР-эй арадай депутадууд —«500 үдэр» гэһэн программын тала баряашадшье, союзна правительствын зохёоһон проектые һайшаагшадшье хурсаар, халуунаар зүбшэн хэлсэлгын оршондо үнгэрһэн үгэ буляалдаанда хабаадаһан байна. Олон асуудалнуудаар халуун арсалдаанууд болоо. Жэшээнь, национальна шэнжэ шанарые хараада абалгатайгаар союзна болон республиканска мүнгэн һангай зүгһөө соёлдо һомологдоһон зөөри гаргашалгые ягаад таараалдуулхаб гэһэн асуудалаар илангаяа ехэ арсалдаан болоо. «Соёл гээшэмнай хэнэй зөөри болоноб — союзна гү, али республиканска гү?»— гэжэ Казахай ССР-эй Композиторнуудай холбооной правлениин нэгэдэхи секретарь **Е. Рахмадиев** ёгтотойхоноор асуугаа.

Мүнөө үедэ совет соёлдо ба искусствада тохёолдоод байһан бэрхэшээлнүүд тухай олон нүхэд хэлэбэ. Мүнөөдэрэй экономическа оньһонуудай горитойхон дутагдалнууд тухай хөөрэхэ зуураа, «киностудинуудые кооперативууд худалдажа абашанхай, энэ хэрэгтэ студинуудай хүтэлбэрилэгшэд өөһэдөө хабаадана»,— гэжэ **Р. Быков** гомдон хэлээ.

Академик С. Шаталинай хүтэлбэри доро ажаллаһан бүлэгэй дурадхаһан программын гол шэглэлнүүдые олонхи депутадууд дэмжэжэ байһанаа мэдүүлбэ. Комиссиин түрүүлэгшын орлогшо **С. Шувалсвай** һанамжаар, энэ программа соо соёл болбосорол тухай асуудал методическа талаараа зүбөөр онсологдоһон байна.

С. СКРИПНИКОВ,
ТАСС-ай парламентска корр.

РОССИН ПРОФСОЮЗУУД: ШЭНЭДХЭЛГЭ БА БЭЕЭ ДААЛГА

...бэеэ дааһан проф... ...ажалша хүнэй талые ...бодотоор аршалжа ...Сентябриин 18-да Мо... ...нэгэдэһэн РСФСР-эй ...ноудай бэеэ дааһан ...учредительнэ съез... ...—түгэсхэлэй зүб... ...элмэриин гол бодол ...байгаа.

...соо забһарлал хэ... ...делегадууд «Рос... ...гүрэнэй түбэй кон... ...соо суглараа. Юун ...мэрт һарада боло... ...түрүүшын зүб... ...федераци байгуу... ...үндэһэн документ... ...гдаһан юм. Тиигээд ...профсоюзна хү... ...һөөрнь шэнэдхэл... ...гуримуудые, баталаг... ...документнүүдые эхин ...гэшүүдэй алишье ...шудалан шэнжэлжэ, ...хэлсэхын тула хурал... ...уулха гэжэ шиид... ...байгаа.

...мүнөө үгэ буляалдаа... ...гаргаха саг ерэ-

бэ. ФНПР гээшые бүридүүлгын ябаса тухай, ажал ябуулгын программа тухай элидхэл зүблөөн дээрэ хэхэ зуураа, бодото гол зорилгонуудыень хазагайруулан, профсоюзуудта хүсэл зоригоо няадаг гүрэнэй, партийно-политическэ, нютагай зонхилолгын органуудһаа нэн түрүүн дулдыдангүй, ёһотойгоор бэеэ дааха ёһотойбди гэжэ түрүүлэгшэ И. Е. Клочков һануулба. Гүрэнэй ба профсоюзай аппарадай хүдэлмэрилэгшэдэй ямаршье захиралга зонхилолгоһоо профсоюзууд сүлөөрһэн байха зэргэтэй. Элидхэлшын һанамжаар, тэрэнэй тула бүхы эрхэеэ хэрэглэн эдлэхэ ёһотойбди. Тэрэ тоодо ажалшадай аша туһада хабаатай хуули гаргаха хэрэгтэ үүсхэлтэй байха эрхэ гэжэ байна бшуу.

Үгэ хэлэһэн делегадууд нилээдгүй олон асуудалнуудые табяа. Энэшье ойлгосотой: шэнэдхэлгын замаар дабшажа эхилһэн Россин профсоюзууд эдэбхитэй хүсэн боложо байна.

Элдэб янзын зорилгонуудай дунда гол зорилгые делегадууд илган онсолбо. Тэрэнь юун бэ гэхэдэ, дэлгүүрэй экономикын оршон байдалда ажалша зоной социальна аша туһые хамгаалха асуудал болоно. Мүнөөдэр тохёолдоод байһан экономическа орёо хурса эрхэ байдалда «500 үдэр» гэһэн программые профсоюзууд анхаралтайгаар шудалан үзэнэ. Хэнэйшье мэдэһээр, дэлгүүрэй харилсаанда үргэнөөр шэлжэн оролгын замай ашаар кризисһээ гаралгые тус программа хараалһан гээшэ. Федерациин даабаряар энэ программые шэнжэлэн үзэһэн бүлэгэй сэгнэлтые хаража үзэхэдэ, хэдэн һарын туршада һуурииһаа хүдэлэнгүй, байра дээрээ гэшхэлэлдэжэ байһанһаа энэнь урагшаа хэһэн алхам болоно, магад, үбшэлһэн экономикые аргалхын тула аша үрэтэй инструмент болохо аалам.

Дэлгүүртэ оролготой дашарамдуулан, социальна хамгаалалтанууд тухай хэлсээ зохёохо гэжэ республикын засаг түрэ федераци хоёр үгэеэ ойлголсоһон байна. Съездэ хабаадагшадай һанамжын ёһоор, бэеэ дааһан профсоюзуудай ба гүйсэдхэлгын засагай органуудай хоорондо хэгдэһэн хэлсээнүүд гээшэ социальна игсуун байдалай гэнтэ һужэрэлгые уридшалан һэргылхэ, социальна талааа үгэеэ ойлголсохо хэрэгтэ түншэтэй тулгуури боложо үгэхэ байна.

Энэ бодолые хүгжөөнгөө, һүүлэй үедэ ниитын ажабайдалай үмэнэ гаража ерэһэн элдэб эсын эмхинүүдтэй харилсаа холбоо байгуулха асуудалые зарим делегадууд дайраба. Сэхыень хэлэбэл, республика дотор үйлэдэжэ байдаг политическэ 40-өөд парти, ниитын хүдэлөөнэй түлөөлэгшэд съезд дээрэ һуулсана ха юм. Эдэ бүгэдэ эмхинүүдтэй, мүн КПСС-тэй имагтал адли тэгшэ эрхын, хамта ажаллалгын үндэһэн дээрэ Россин профсоюзууд харилсаа холбоогоо байгуулха юм гэжэ съездын делегадууд мэдүүлбэ. Съезд дээрэ үгэ хэлэһэн КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, РСФСР-эй Компартиин нэгэдэхи секретарь И. К. Полозков нэгэдэлгын энэ бодолые дэмжэһэн байна.

Ерээдүйн сагта орон дотор профсоюзна хүдэлөөнэй хүгжэлтэдэ делегадууд горитойхон анхарал хандуулаа. Тэдэнэй һанамжаар, ВЦСПС-эй орондо СССР-эй профсоюзуудай бүгэдэ ниитын конфедераци гээшые байгуулаа һаа, дээрэ гэгдэбэ. Харин союзна республиканuудай профсоюзуудай хоорондохи холбоон хадаа адли тэгшэ эрхын һайн дуранай үндэһэн дээрэ харилсан ажаллаха тухай бэе бэедээ туһатай хэлсээ баталалгын замаар байгуулагдаха ёһотой.

ФНПР-эй эмхидхэлэй үндэһэнүүдые дайрангаа, Россин профцентрэй бүридэлгын ёһо гуримууд тушаа профсоюзна эхин эмхинүүдтэ һүүлэй хахад жэл соо болоһон үгэ буляалдаанай гол удхые съездэ хабаадагшад тэмдэглэһэн байна. Демократическа централизмые болюулха, тэрэниие федерализмаар һэлгэхэ гэһэн бодолнууд профсоюзай гэшүүдтэ ехэл һайшаагдаа. Хойто зүгэй ажалшадые дэмжэһэн, Чернобылиин аюулда дайрагдагшадые аршалһан, засаг түрын алдуу эндүүе буруушаан, тодорхой дурадхалнуудые оруулһан ажал ябуулгаараа федераци эхин эмхинүүдэй дунда хүндэтэй боложо эхилэнхэй. Россин федерациин бүридэлдэ байһан профсоюзуудай гэшүүдэй 70 процентые гэхэ гү, али 54 миллион шахуу гэшүүдые нэгэдүүлһэн территориальна ба һалбариин 94 эмхи хахад жэлэй туршада ФНПР-эй зэргэдэ ороһониинь дэмы бэшэ.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо Б. М. Исаев, РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ И. С. Силаев гэгшэд съездын хүдэлмэридэ хабаадана.

Съезд хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлһээр.

(ТАСС-ай корр).

Хүдөө ажахын шэнжэлэл

ТЭЖЭЭЛ ХЭР БЭЛЭДХЭГДЭЭБ?

...мэдээгээр республика соо бүхыдөө 202,7 мянга гаран ...үбһэн абтаад, түсэб 41,7 процент дүүргэгдээд бай... ...Сенаж дараха түсэб 63,4 процент, силос —84 процентдэ ...гдэбэ. Энээнэй урдахи долоон хоногто бүхыдөө 55,7 мян... ...центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй үбһэ хоол нөөсэ... ...һаа, һүүлэй долоон хоногто тэрэнь үшөө 47,6 мян... ...центнерээр нэмээгдээ. Мүнөө малай условно толгой бү... ...6,45 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл аб... ...байна.

...республика соо ...абтаха ёһотой ...центнер үбһэнэй ...2 миллион үлүүтэй ...үбһэнэй хуряагдаад ...һанаа амар һуухын ар... ...үерто абтаһан, ходо ...бороотой байһан дээрэ... ...үшөө 200 мянга шахуу ...сабшалангай ногоон саб... ...байна. Илангаяа Хэ... ...Сэлэнгын, Загарайн, ...Хяагтын, Ахын районуудай ...сабшагдаха газар ехэ. ...районууд сабшалангайнгаа ...32—38 процентын үб... ...абшаа.

...тэжээл — сенаж да... ...муу бэшээр ябуулагда... ...байшье, эршэ дэлисэнь ...жэлэйхидэ хүрэнэ... ...Һэрбээ нёдондо энэ үедэ ...331,1 мянган тонно се... ...дараһан һаа, мүнөө 320,7 ...тонно сенаж нөөсэлэг... ...Харин үнгэрһэн жэлдэ энэ ...466,2 мянган тонно силос ...һан байбал, энэ жэлдэ ...мянган тонно шэмэтэ тэ... ...хэгдээд байна. ...һүүлэй долоон хоног... ...мянга үлүүтэй тонно си... ...дарагдаһаар харахада, ...ондо энэ тэжээл урдын... ...бурагүй ехэ нөөсэлэгдэ... ...харагдана.

...жэлдэ витаминтай но... ...гурил нёдондонойхиһоо ...бэлэдхэгдээ. Бүхыдөө ...мянган тонно тиимэ тэжээл ...хэгдэхэ аад, мүнөө орой-

доол 24,2 мянган тонно гурил татагдаа.

Эдэ үдэрнүүдтэ ажахынууд тэжээлэй корнеплодуудые хуряажа эхилэнхэй. Даб дээрэ 11 мянган центнер тиимэ тэжээл абтаа. Бүхыдөө 119,5 мянган тонно корнеплод хуряагдаха ёһотой.

Мүнөөдэрэй мэдээгээр республика соо бүхыдэнь бэлэдхэгдэһэн үбһэ тэжээлые тэжээлэй единицэдэ оруулжа, малай условно толгой бүхэндэ хубаажа үзэхэдэ 6,45 центнер болоно гэхэ гү, али энэнь нёдондонойхиһоо нэгэ бага доогуур байна.

Тобшолон хэлэхэдэ, эдэ үдэрнүүдтэ хүдөөгэй ажалшадай урда айхабтар харюусалгатай, хүшэр хүндэхэн хүдэлмэриин хаһа түлэг дундаа ябана гээшэ.

РЕСПУБЛИКЫН АЖАХЫНУУДТА ҮБҺЭ ТЭЖЭЭЛЭЙ ХЭР АБТАЖА БАЙҺАН ТУХАЙ
1990 оной сентябриин 18-най мэдээн
(Түсэбэй дүүргэлтэ процентээр)

Районууд	Үбһэн	Сенаж	Силос	Ногооной гурил,	Малай условно толгой бүхэндэ тэжээлэй единицэ (центнерээр)
Кабанскын	65,8	98,7	126,7	57,9	12,65
Хурамхаанай	65.6	68,1	63,5	657	6,57
Хойто-Байгалай	584	—	74,1	36,9	5,90
Түнхэнэй	56.3	27,9	83,2	97,2	5,48
Загарайн	50 0	60,4	92,0	11,9	8,01
Баргажанай	47,6	87,1	76,0	24,0	5,60
Ивалгын	44,6	72,0	80 8	55,6	8,39
Баунтын	44,5	109,0	95,0	35,7	4,78
Захааминай	44,2	60.4	84,8	41,9	4,40
Яруунын	42,0	119,8	70,8	84,3	4,53
Сэлэнгын	40,9	59,8	42,8	39,1	5,93
Тарбагатайн	40,4	66,7	43,3	64,7	8,23
Мухар-Шэбэрэй	38,8	21,7	126,6	42,9	7,67
Хориин	37,6	109,7	132,2	58,3	7,31
Хэжэнгын	36,3	32,7	68,7	99,6	4,64
Ахын	36,2	—	—	—	0,63
Бэшүүрэй	32,8	28,8	80,6	47,8	7,06
Прибайкалиин	31,1	62,7	177,7	17,9	10,96
Зэдын	29,1	65,7	70,8	46,7	7,06
Хяагтын	25,4	83,9	42,1	49,5	7,40
Республика бүхыдөө	41,7	63,4	86,0	49,9	6,45

Ургаса — 90

ТҮЛЭГ ХАДАНА, ХУРЯАНА

Байгша оной сентябриин 17-ной мэдээгээр республикын ажахынуудта бүхыдөө 69,1 мянга гаран гектарай таряан хадагдаад, тэрэнэй 27,2 мянга шахуу гектарынь хуряагдажа абтаа. Ондоогоор хэлэбэл, бүхыдөө хуряагдаха ёһотой таряанай 18 процентнь хадагдаба.

Бүхы районууд таряагаа хуряажа эхилээ. Даб дээрэ Баргажанай, Хурамхаанай, Кабанскын, Түнхэнэй, Мухар-Шэбэрэй, Бэшүүрэй районуудта горитой таряалангай ургаса сабшагдаад байна.

Ороохо таряанай ургаса ямар бэ гээд харабал, Прибайкалиин райондо гектарай—22,7 центнер, Баргажанда — 19,7, Тарбагатайда — 19,4, Хурамхаанда —18,1, Зэдэдэ—18,7 центнер таряан гектар бүриһөө абтана. Бүхы дээрээ республика соо таряалангай гектар бүриһөө дунда зэргээр 17,4 центнер ороохон сохигдоно.

Ажахынуудай тоогууд дээрэ хамта 472 мянган центнер шэнэ ургасын ороохон буунхай. Энэ жэлэй эрхэ байдалда шиигтэй нойтон, хүсэд эдеэшээгүй таряанай сохигдожо байһан дээрэһээнь тэрэниие саг дарыдань хатаажа, сэбэрлэжэ үрэһэ хүрэнгэдэ хааха, хадагалха гээшэ айхабтар шухала. Энэ хүдэлмэридэ хүн зон олоор хабаадуулагдаха болоно.

Бүхыдөө абтаха ёһотой 7645 гектар хартаабхын 1944 гектарай ургаса малтагдаа. Гектар бүриһөө 74 центнер хартаабха абтана. Энэ ургамалые ехэ газарта таридаг Хяагтын, Мухар-Шэбэрэй, Бэшүүрэй районууд ургасынгаа 25—34 процентые малтажа абанхай.

Хамтадаа 1956 гектарта таригдаһан огородой эдеэнэй 214 гектарайнь ургаса хуряагдажа, гектар бүриһөө дунда зэргээр 116 центнер овощ абтана. Тарбагатайн, Захааминай, Түнхэнэй, Баргажанай районуудай ажахынууд һайн ургаса ургуулжа, гектар бүриһөө 140-һөө 244 центнер хүрэтэр овощ абана.

Гэбэшье эндэ һанаата болохо юумэн олон. Колхоз, совхозууд хартаабхын, овощой бараг һайн ургаса ургуулбашье, тэрэнээ саг соогоо тушааха, худалдаха аргагүйдэжэ, бэрхэтэй байдалда ороно. Энээн тушаа анхарал ехээр хандуулха шухала.

Редакциин агропромышленна таһаг.

„Буряад үнэн"-91

ЗАХИЛ ХЭХЭЕЭ ШАМДАЯЛ!

Би урдань «Буряад үнэн» газетэдэ бэшэжэ үзөөгүй хүм. Зүгөөр «Буряад үнэнэй» «Буряад арадтаа хандалга-уряае» уншаад, бэшэхэ гэжэ шиидэбэб.

Ороной дэлгүүрэй экономикын харилсаануудта шэлжэн оролгын үе сагта, нэн түрүүн газетэ болон журналнуудай үнэ сэн нэмэжэ эхилбэ ха юм. Энэнь зарим газетэнүүдэй захилда аргагүй нүлөөлхэ болоно. Зарим районуудай буряад хэлэн дээрэ гарадаг газетэнүүд үгы болгогдохо түйлдаа хүрэжэ байна гэжэ мэдэхэдэ, муул байна даа. Энэнь үндэһэн буряад хэлэеэ хүгжөөн һэргээлгэдэ огто таарахагүй ябадал гэжэ һанагдана. Ушар тиимэһээ манай арадай урдаа хараха газетэ «Буряад үнэниие» айл бүхэн захин уншаха ёһотой гэжэ хэлэхэ байнаб.

Түрэл арадайнгаа угай бэшэгүүдые, ёһо заншалнуудые, түүхэ болон соёл болбосоролые нэн түрүүн «Буряад үнэн» газетын хуудаһанууд дээрэ уншана ха юмбибди. Жэлһээ жэлдэ энэ газетэ һонин, уншасатай боложо байна гэжэ тэмдэглэмээр. Хүнэй анхарал татама материалнууд олоор толилогдодог болонхой. Мүнөө гаража байһан Сэлэнгын буряадуудай угай бэшэг ехэтэ һонирхон уншамаар байна.

Бидэнэр багшанар болон бусадшье мэргэжэлтэд түрэл арадайнгаа ёһо заншал, уран бэлиг, үе сагай түүхэ һайнаар мэдэхэ ёһотойбди. Энэмнай үхибүүдые хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ аргагүй ехэ түшэг тулгуури болоно. Зүгөөр эдэ бүгэдые һайнаар мэдэхын тула «Буряад үнэн» газетээ захин абаха ёһотойбди гэжэ үшөө дахин дабтаха байнаб.

З. ОЧИРОВ,
багша.

Хурамхаанай район.
Уланхаан һуурин.

НЭРЭ ХҮНДЭЕЭ ҮРГЭХЭЛ ГЭЭ ҺАА...

Унги узуурһаань хэлэхэ болоо һаа, би «Буряад-Монголой үнэн» газетые 1942 оной намарһаа уншана гээшэ хаб. Мэдээжэ саг һааб даа. Хүгшэн залуугүй зоной һанаан — баруун тээшээ. Столбын оройдо үлгөөтэй репродукторые шагнаха арга байха бэшэ. Тиимэһээ һургуулиин хэшээлэй һүүлээр харууһалан һагад байгаад, Гомбын Сэндэмын почто асаржа ерэхэдэ, адли шахуу харайлдан, контородо буулсадаг һэм. Тэндэ газетэ гартаа ерүүлжэ шадабал, Совинформбюрогой мэдээсэлые уншаһаар лэ, түргэн ябахаб. Хүгшэд хүлеэжэ байха...

Хожомынь дүрбэн жэлдэ сэрэгэй албанда ябахадаашье, энэ газетэдэ захил хэдэг байгааб. Номернуудынь дутуу-ядуу ерэдэг һэн. Эхинһээнь һүүл болотор уншажа, орон нютагаа ерэһэн шэнги, таниха зоноороо уулзаһан мэтэ, жэгтэй арюун мэдэрэлдэ абтагша бэлэйб. Иимэ үндэһэтэй намда энэ газетэ ямар удха шанартайб гэжэ ойлгогдоо ёһотой.

«Буряад үнэн» хадаа урдаа хараха газетэмнай гээшэ ааб даа. Газетын удха шанар тухай һүүлэй үедэ һайн болоһон талыень олон нүхэд тон зүб бэшэнэ. Тэдэнэй хэлэгшые дабтаһанай үлүү.

Минии хэлэхэ юумэн гэхэдэ, мүнөө ерэхэ жэлһээ газетын номерой үнэтэй болгогдоһондо энэ шууяан гараа бэшэ, урдандаашье үгэ хүүр гарадаг лэ һэн. Теэд дүн гаргахада, захил хэлгын олошорһон ушар хомор байдаг һэн. Энээнэй шалтагаан элдэб ушарһаа болодог һааб даа. Тэдэнэй зарим талыень би тухайлхашануу байхаб.

Юун бэ гэхэдэ, «Баргажанай үнэн» газетые гаргааб гэжэ арба гаран жэлдэ һалираа хүм. Захил хэлгын эхилхэдэ, һанаа зоборитой болодог һэн. Буряад тосхонуудаар оло дахин ябагдаа. Буряад хэлэнэй багшанарые гүйхаш, классуудта орожо, үхибүүдтэ ойлгуулжа туршахаш, партийна организацинуудай секретарьнуудтай, нютагай Соведүүдэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэнэртэй үгэеэ хэлсэхэш. Аман дээрээ арсаха хүн огто байхагүй, бултал налагай нашан, бултал «зай» гэжэ үгэеэ үгэхэ. Энээниие лаб болгохын тула һүүлдэнь партиин райкомой секретариие гүйжа, үшөө дахин «нюдаруулаад» абахаш. Теэд дүн гаргахадань, захил хэлгын олошорһон ушар байхагүй. Урмаяа хухархаш даа. Үнэн дээрээ айлнуудаар ябахадашни, зон захил хэхэ дуратай байдаг һэн. Почтынхидай гэм баһал байдаг һэн гээбы... Энэ мэтэһээ урмаяа хухаржа, би энэ ажалаа орхиһон байхаб. «Буряад үнэн» тарааха хэрэгтэ баһал тон иимээр лэ хандадаг байгаа.

Хооһоор үгээ үгэхэ, бэе бэеэ мэхэлхэ — энэ нэгэдэхи шалтагаан.

«Дээрэһээ уруу жэшээ харуулха»,— гэһэн урданай сэсэн үгэ бии агша. Энэ мүнөө урагша абтахаяа болинтоо. Жэшээ олон ааб даа. Партиин рескомой аппарадай 60 гаран процентнь буряад зон гэжэ һая уншаба һэн хаб. Тэдэнэй бултадаа «Буряад үнэндэ» захил хэдэг гээшэ һаань, бодото жэшээ болохо байгаа. Теэд өөһэдөө захил хээгүй аад, зониие уряалха ямар эрхэ байхаб? Хүтэлбэрилхы ондоошье эмхи зургаанууд олон ааб даа. Газетын редактор Ревомир Баярович Гармаев эндэ хүтэлбэрилхы тушаалтанай урда сэхэ руунь асуудал табиха байгаа.

Дээрэһээ уруу зондоо жэшээ харуулхаяа болиһомнай — хоёрдохи шалтагаан.

Теэд газетын номерой үнэтэй болохо ушар үшөө **гурбадахи шалтагаан** болохонь гү? Үнэн дээрээ тиимэ болохо ёһогүй. Юумэ үнэтэй болохо — иимэл саг. Дэлгүүрэй экономикодо ороогүйшье байхада, юумэнэй үнэтэй болохые хараабди. Эбсэжэ, сүхэрэнхэй гээшэбди. Зүгөөр урданайхидал, зон амитан гэдэһээ үлдэжэ, хубсаһандаа халааһа табижа ябаха бэшэ. 15 түхэриг 60 мүнгэнэй тухай зөөриие зүн дагаан, ябууд дундаа шахуу «гээдэг» байхабди. Энээниие үнэтэйрхэжэ, ехэдэ бодоһон хүниие ямар буряад гэжэ тоолохоб? Газетээ үдэр бүри хужарлан уншажа, сэдьхэлээ хүдэлгэхэ гээшэмнай тэрэнэй үнэ сэнһээ арба дахин үнэтэй гэжэ ойлгохо ёһотойбди.

Буряад хэлээ һэргээхэ тухай ехэ шууяан болоно. Энэ хадаа нэгэ үдэрэй бэшэ, олон жэлэй хэрэг ааб даа. Эгээл түрүүн «Буряад үнэн» газетые уншадаг байбал, энэ хэрэгтэ дуһал нэмэри болохо гэжэ ойлгоё. Юуб гэхэдэ, энэ газетэмнай һони-һорьмойе дуулгана, ёһотойл буряад хэлэн дээрэ бэшэгдэнэ ха юм.

Уһан буряад хэлэнһээ холодоһоной хойшолон ходо үзэгдэнэ. Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрай зүжэгүүдые хаа яахан харагшаб. Залуу актернууд яһалал бэрхээр наададаг. Зүгөөр хэлэһэн үгэ хүүрынь хайшааб даа, шэхэндэ нэгэл хажараар дуулдахадал гэгшэ. Теэд эндэ артистнарай зэмэ үгы. Энэмнай мэдээжэ сагай хойшолон. Харин Найдан Гендунова, Чойжинима Генинов, Цыден Дамдинов, Һүндэб Рабсаловуудай үедэ үгэ хэлэниинь, хэлэһэн юумэеэ үгүүлхэ маягынь ямар нэгэн хүгжэм, дуун шэнгеэр урдадаг хамнай, аха үеынхид һанана ёһотой.

Эгээл иимэрхүү жэнхэни буряад хэлэн дээрэ «Буряад үнэнэй» хүдэлмэрилэгшэд бэшэдэг байхые оролдохо үүргэтэй, уялгатай. Хурса ульгам хэлэн дээрэ бэшэдэг журналистнууд бии ааб даа. Гэбэшье баһал ойлгосогүй, бүдэхеэр бэшэдэг, нютагай диалектын үгэнүүдые хэрэглэхэ ушарнууд һар-шэр байгша. Буряад литературна хэлэн гэжэ байха. Али шууяатай энэ үедэ ямарааршье бэшэхэдэ хамаагүй болонхой юм гү?

Зай, иигээд лэ, **буряад зон гээшэбди гэжэ нэрэ хүндэеэ үргэхэл гээ юм һаа, эгээл түрүүн «Буряад үнэндеэ» захил хэжэ, бултадаа уншадаг болоёл!** Хооһон үгэ дэлгээгээд, үлэ мэдээшэд болоод ябаха сагнай дүүрээ. Арадаймнай түүхэ, ёһо заншалнууд, соёл болбосорол яһала һэргэжэ, хүгжэжэ байна ха юм.

Н. ГАЛДАНОВ,
журналист.

Бэшүүрэй районой Бодонгуудай совхозой В. Ч. Цырендоржиевай толгойлдог үбһэшэдэй звено сентябриин 20-доор хараалһан даабарияа дүүргэхэ хүсэлэнтэй. Энэ звенодо 13 хүн ажаллана.

— Һүүлэй үедэ үдэр бүри шахуу ороһон бороон манииие хүндэ байдалда оруулаа. Ниитын малда үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ хүдэлмэри һаатахаһаа гадна зарим газарта огто хэгдэхэеэ болёод байна,— гэжэ совхозой директор М. Е. Очиржапов хэлэнэ.

Энэ жэлдэ ногооной ургаса ехэ һайн, үдхэн. Тиимэһээ энэ ногоое ехээр унагаажа, бороодо гутаахагүйе звеногой гэшүүд оролдоно. Тэдэнэр унагааһан ногоогоо түргэн хатаажа, гэрэ доронь сомоно.

Тэдэнэртэ Аяга гэжэ газарта 110 гектар, Хонхолодо, Амгаланда 366 гектар сабшалан даалгагданхай. Мүнөө тус звеногойхид Хонхолын ногоое сабшажа эхилбэ. Тэдэнэр бүхыдөө 3500 центнер үбһэ абаад байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 1. Звеньевой В. Ч. Цырендоржиев. 2. Луговод Д. Дондубон.

В. ГАРМАЕВАЙ фототекст.

КПСС-эй XXVIII съездын хараалһан замаар

ОНОЛ АРГАНУУДАА УЛАМ НАРИЖУУЛХА

КПСС-эй XXVIII съездын тогтоолнуудые бэелүүлгэ хадаа партийна эхин организацинуудай хүдэлмэриин онсо шэнжэ болон түхэл маягые хубилган шэнэдхэлгэтэй холбоотой гээшэ. Энээнтэй дашарамдуулан, партиин эхин шатын бүлгэмэй хүдэлмэрилэгшэдэй мэргэжэл шадабари дээшэлүүлхэ зорилго айхабтар ехэ удха шанартай болоно.

Ороноймнай коммунистнуудай хуралдаанай абаһан документнүүд соо партийна эхин организацинууд партиин байгуулламжын гол шата гэжэ тодорхойлогдонхой. Тиимэһээ партиин эхин шатын бүлгэмүүдтэ ёһотойл эрхим бэлэдхэлтэй хүнүүд ажаллаха зэргэтэй. Энээниие нэгэн доро хүсэлдүүлжэ шадахагүй байбашье, үндэр мэргэжэлтэй партийна хүдэлмэрилэгшэдые бэлдэхэ зорилго партийна комитедүүдэй урда табигдана.

КПСС-эй XXVIII съездын материалнуудые шудалха, ойлгуулха талаар Буряадай республиканска комитет партийна эхин организациин секретарьнартай семинарнуудые үнгэргэдэг заншалтай болонхой.

Иимэ семинарнуудай нэгэн Зэдын районой Петропавловка тосхондо үнгэргэгдэжэ, «Мүнөө үе сагта партийна эхин организацинуудай хүдэлмэри» гэһэн асуудал зүбшэн хэлсэгдэбэ. Энэ семинар-зүблөөндэ КПСС-эй Зэдын, Захааминай, Сэлэнгын, Хяагтын райкомуудай нэгэдэхи, мүн партийна эхин организацинуудай секретарьнар хабаадаба.

КПСС-эй рескомой нэгэдэхи секретарь Л. В. Потапов энэ семинарые нээхэдээ, партиин съездын урда тээхи болон хойшонхи үеын шахардуу байдал дээрэ тодорхойгоор тоггожо, орон соохи, мүн республика доторой байдал тухай хэлэбэ.

Партиие шэнэдхэлгэ, тэрэнэй хүдэлмэриин онсо маягуудые хубилгалга хүшэр хүндэ байдалда боложо байнхай. Коммунис партиин нэрэ хүндые үргэн һэргээлгэ ябабашье бидэ бүгэдэ коммунистнуудһаа, мүн партийна эхин организацинуудһаа дулдыдаха байна,— гэжэ Л. В. Потапов хэлэбэ.

Республикын хүдөө ажахын байдал болон мүнөө жэлэй онсо шэнжэ тухай КПСС-эй рескомой секретарь К. А. Албашеев үгэ хэлэбэ. Оронoймнай экономикодо ушарһан хүндэ бэрхэшээлнүүд манайшье республикада ушарна гээшэ. Энээниень нэн түрүүндэ республикын хүдөө ажахын дүнгүүд дээрэһээ хаража боломоор.

Манай эндэ таһалгаряагүй шахуу орожо байһан хура бороо ниитын малда тэжээл бэлэдхэлгэдэ, таряа хуряалгада горитойхон һаад тодхор ушаруулна. Гэбэшье һайн эмхидхэлтэйгээр, журамтайгаар ажалаа ябуулбал, колхоз, совхозуудай партийна эхин организацинууд, ажахын хүтэлбэрилэгшэд урдаа, хараалһан зорилгонуудаа бэелүүлхэ байһаниинь дамжаггүй гэжэ К. А. Албашеев тэмдэглээ.

Партийна организацинуудай үзэл сурталай хүдэлмэри тухай КПСС-эй рескомой секретарь Л. Ч. Нимаева тоггобо. Алишье талаараа хүшэр хүндэ байдалай тудалдаад байхада, олон партинуудай бии боложо байһан сагта бидэ коммунистнууд боложо байһан үйлэ хэрэгүүдые гүнзэгыгөөр шэнжэлхэ, тобшолол хэхэ ёһотойбди. Тэдээндэ политическэ сэгнэлтэ үгэхэ зэргэтэйбди гэжэ тэрэ һануулба.

Мүн Л. Ч. Нимаева коммунистнуудай политическэ һуралсал тухай, партийна хэблэлэй зорилго тухай, ажалша коллективүүдтэ һонин мэдээсэл тараалга тухай, социалис мүрысөө хүдөөгэй ажалшадай дунда яажа ябуулха тухай асуудалнууд дээрэ тоггобо.

— Партиин эхин шатын эмхинүүд социально-экономическа политика бэелүүлгэдэ ехэ анхарал хандуулха зэргэтэй — гэжэ рескомой таһагые даагша В. Б. Лыкшитов хэлэбэ.

Шэнээр бии болгогдоһон нютагай Соведүүдэй хүдэлмэриин түхэл маягуудые хубилгажа, мүнөө үеын эрилтэдэ тааралдуулха хэрэг шухала болонхой.

Гэхэтэй хамта партийна организацинууд ёһотойл бодото экономикын асуудалнуудые шиидхэхэ хэрэгтэ бүридхэхы үүргэ дүүргэхэнь лабтай гэжэ тэрэ мэдүүлбэ.

Эмхидхэлэй-партийна хүдэлмэриин онсо янзанууд тухай партийна организацинуудай эдэбхи бэелүүлхэ асуудалаар рескомой таһагые даагша В. Р. Булдаев яһала дэлгэрэнгыгээр хөөрэбэ.

Партиин XXVIII съездын Программна мэдүүлгэ болон эндэ баталагдаһан КПСС-эй Уставые һайнаар шудалжа партийна организацинууд саашанхи хүдэлмэриеэ эмхидхэхэ болоно.

Мүнөө үедэ коммунистнуудай тоссото-һунгалтын суглаанууд боложо байнхай. Теэд эдэ суглаанууд зарим газарта һайн бэлэдхэлгүйгөөр үнгэргэгдэхэһөө гадна, тэдээндэ олон коммунистнууд эдэбхигүйгөөр хабаадана. Эдэ бүхы дутагдалнуудые дары усадхаха шухала болонхой гэжэ КПСС-эй рескомой таһагые даагша В. Р. Булдаев тэмдэглэбэ.

Юрэдөөл, партиин XXVIII съезд дээрэ баталагдаһан Уставай үндэһөөр партийна организацинууд бэээ даанхай, эдэбхи ехэтэй, засаг тулгуураар хүсэтэй эмхинүүд болохо дүүрэн арга боломжотой. Энэнь коммунистнуудай өөһэдынь гарта байна ха юм гэжэ тэрэ һануулба.

Удаань семинар дээрэ партийна эхин организациин секретарьнар үгэ хэлэжэ, хүдэлмэриингөө дүй дүршэлөөр андалдаба.

Эндэ Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадай парткомой секретарь В. И. Морозов, Холбоолжоной шулуу нүүрһэнэй уурхайн парткомой секретарь В. В. Иванов, Зэдын районой Оёорой совхозой парткомой секретарь Н. А. Игошев, Хяагтын районой Ранжуровай нэрэмжэтэ колхозой парткомой секретарь В. Б. Тугульдуров гэгшэд үгэ хэлэбэ.

Мүн энэ семинар-зүблөөн дээрэ эдэ мүрнүүдэй автор хэблэл захилга тухай «Буряад үнэн» газетын жэшээ дээрэ тобшо асуудал табижа, партийна эхин организацинуудай секретарьнарай анхаралда табиба.

Республика болон орон соомнай манай түрэлхи буряад хэлэн дээрэ ори гансаараа гарадаг газетээ ехэнхи айл бүхэн захиха ёһотой гэһэн асуудал табигдаа.

Семинарай түгэсхэлдэ Зүүн Сибириин технологическа институдай экономикын кафедрын багша И. А. Покацкий дэлгүүрэй экономикодо орохо тухай мэдээсэл хэбэ.

Һүүлээрнь КПСС-эй рескомой хүтэлбэрилэгшэд сугларгшадай олон тоото асуудал. удта харюусаба. Семинар-зүблөөнэй дүнгые партиин рескомой нэгэдэхи секретарь Л. В. Потапов тобшолбо.

Б. ЦЫРЕНДЫЛЫКОВ,
манай корр.

ТҮМЭР ХАЙЛУУЛАГШАД

Һүүлэй үедэ республикын олохон промышленна предприятинууд хүндэ эрхэ байдалда ажаллажа байнхай. Тэрэ тоодо локомотив-вагон заһабарилгын заводой коллектив иимэ байдалда ороод байна. Энээнэй шалтагаан эли гээд һанагдана. Захиран зонхилхо гуримай һалгаагдажа, шэнэ түрүү аргануудай һая нэбтэрүүлэгдэжэ байһан үедэ предприятинууд хоорондохи харилсаанууд һуладажа, материально-техническэ хангалга эрид муудаа бшуу.

— Манай заводой коллективүүд, илангаяа хабсаралгын цехүүд хүшэр байдалда хүдэлнэ. Элдэб арга мүрөөр хэрэгтэй материалнуудые, эд хэрэгсэлнүүдые бэдэржэ олонобди. Саашадаа хангалга бүришье муудаха хэбэртэй. Шудхалгын цехүүд, бусадта орходоо, энэ талаар байдалынь үшөөл бараг юм,—гэжэ заводой парткомой секретариин орлогшо С. Г. Люкшин хэлэнэ.

Үнэхөөрөө шудхалгын цехүүд хайлуулха түмэрэй түүхэй эдтэй байгаа һаа, ямаршьегүй хүдэлхэ аргатай бшуу. Жэшээлхэдэ, зэд шудхалгын цех гуулин, сад, хүнгэн сагаан хайлуулжа, локомотивай, вагоной элдэб зүйлнүүдые, арадай үргэн хэрэглэмжын эд бараа гаргадаг байна. Заводой бусад цехүүдтэ орходоо, эндэ коллективынь бага юм. Хүдэлмэришэдые, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдтэйнь бултыень тоолобол, 123 хүн болоно. Тэдэнэр цехэй гурбан участогта хүдэлнэ. Цехэй байшан руу орходоо хүдэлмэришэд хүндэ байдалда ажаллаха гэжэ ойлгохоор байха. Юуб гэхэдэ, эндэхи агаарынь тооһотой, элдэб бодосуудай үнэртэй, халуун юм.

— Анхан амилха агаар бүришье муу һэн. Электро-пеэшэнүүдые тодхоһоной ашаар зарим тэды һайжаруулагдаа гээшэ. 1988 ондо металл хайлуулдаг дүрбэн пеэшэн тодхоо һэмди. Тингэжэ продукци ехээр гаргаха арга боломжо олгогдоо бэлэй. Жэлһээ жэлдэ үйлэдбэриин хэмжээн дээшэлүүлэгдэнэ. Тингэбэшье хүдэлмэришэдэй салин хүлһэн ехэ болгогдоногүй. Мүнөө абадаг 400—450 түхэригөө тэдэнэр арбан жэлэй саана абадаг байһан юм. Ажаллахада һайн эрхэ байдалтай цехтэ иимэ салин абахаар болонхой. Энээнһээ боложо, хүдэлмэришэд эндэ хүдэлхэеэ олоор ерэнэгүй,— гэжэ зэд шудхалгын цехэй начальнигай орлогшо В. В. Артюхов хөөрэнэ.

Цехэй гаргадаг гол продукцинуудай тоодо электровафельницын хэб шудхалгаороно. Энэ продукци зондо һайшаагдажа, олоор үйлэдбэрилхэ захил ородог юм. Электровафельница гаргажа эхилһэн түрүүшын жэлдэ 2—3 мянган хэһэг үйлэдбэрилэгдэдэг һаа, харин үнгэрэгшэ жэл 17—18 мянган хэһэг бүтээһэн байна. Энээнһээ гадна вагоной, локомотив заһабарилхада хэрэгтэй зүйлнүүдые гаргана. Байгша оной эхинһээ 1573 тонно үнгэтэ металл, 326,7 тонно булад шудхаа. Хайлуулга-шудхалгын участогта эгээл ехэнхи продукци бүтээгдэдэг юм. Эндэ С. Т. Иванцовой хүтэлбэрилдэг бригада электровафельницын хэб болоод бусад зүйлнүүдые шудхажа гаргана. Дүршэл шадабаритай хүдэлмэришэн И. А. Абзаев тус бригадые олон жэлдэ хүтэлбэрилдэг байһан юм. Тиин тэрэнэй наһанайнгаа амаралтада гарахада, Сергей Терентьевич Иванцовые бригадираар нёдондо томилоо һэн.

— Бригададамнай 11 хүн ажалладаг. Бултадаа эндэ олон жэлдэ хүдэлжэ, дүршэл шадабаритай болонхой. Тэдэнэр ямаршье хүндэ даабари дүүргэжэ шадахa. Жэшээлхэдэ, электровафельница үйлэдбэрилгэ жэл бүри ехэ болгоно. Байгша ондо 23 мянган хэб бүтээхэ даабаритайбди. Ерэхэ жэлдэ бүри ехэ болохоор хараалагдана. Мүнөө бии байгаа хүсэнүүд дээрээ иимэ даабари дүүргэжэ шадахагүйбди. Тиимэһээ энэ жэлэй һүүл багаар үшөө нэгэ пеэшэн участогтамнай тодхогдохо юм. Һүүлэй хэдэн жэлдэ хүнгэн сагаанаар хангалга һайжаруулагдаа. Тиин һарын эсэстэ ехэ хэмжээнэй продукци гаргалгые усадхаабди. Мүнөө субботын, воскресениин үдэрнүүдтэ амардаг болообди. Гэбэшье һарын түсэбтэ даабаринууд амжалтатай дүүргэгдэнэ,— гэжэ бригадир С. Т. Иванцов хөөрэнэ.

Таһалгаряагүй үйлэдбэритэй һэн тула тэдэнэр гурбан халаанда хүсэеэ хубаарилан хүдэлдэг гээшэ. Дүрбэн пеэшэн соо хүнгэн сагаан, сад, гуулин хайлуулжа, элдэб янзын продукци гаргана. Ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхын, үсөөн хүнтэйгөөр ехэ продукци үйлэдбэрилхын тула хоорондоо харилсаата хэдэн мэргэжэл шудална. Хайлуулагшын, шудхагшын мэргэжэлһээ гадна обрубщигай хүдэлмэри хэжэ шадаха болонхой.

— Хэн нэгэнэйнгээ хоорондоо харилсаата мэргэжэл шудалха хэрэгтэнь бултадаа туһалдагбди. Коллективтэмнай ород, буряад, бусад яһанай хүнүүд хүдэлдэгшье һаа, эбтэй эетэй юм. Ажалай журам хазагайруулха ушар усадхагданхай. Журам һайнаар сахижа хүдэлһэнэй түлөө арбан гурбадахи салин хүлһэндөө 10 процент нэмэлтэ түлбэри абадагбди. Юрэдөө, цех, завод дотор дэлгэрһэн мүрысөөндэ манай бригада хэдэн дахин эрхимлэжэ гараһан байха,— гэжэ хүдэлмэришэн В. И. Разуваев хөөрэнэ.

Бригадын гэшүүд эбтэй эетэй байхадаа, ямаршье орёо даабари дүүргэжэ, бусад сооһоо шалгардаг гээшэ. Бригадын ехэнхи гэшүүд олон жэлэй туршада һайн шанартай продукци гаргажа, шанарай хубиин тамгатай хүдэлхэ эрхэдэ хүртэнхэй. Тиин тэдэнэр голодоһогүйгөөр ажаллажа, түүхэй эд алмана бшуу. Түүхэй эд алмаһанайнгаа түлөө тэдэнэр мүнгэн шангаар урмашуулагдадаг байна. Коллективэй туйлаһан амжалтада бригадирай габьяа ехэ гэжэ хэлэлтэй. С. Т. Иванцовой бригадынгаа хүдэлмэри һайнаар эмхидхэһэнэй ашаар бүтээсэ ехэтэйгээр хүдэлнэ. Бригадирай хэлэһэнэй ёһоор, тэдэнэрэй ашаглэдаг машина, түхеэрэлгэнүүдые саг соонь заһабарилаад байгаа һаань, бүришье ехэ продукци гаргагдаха аргатай. Теэд запас хэрэгсэлнүүд дуталдажа, заримдаа удаан ашаглагдаагүй байна. Хүдэлмэришэд элдэб арга мүрөөр иимэ зүйлнүүдые оложо заһабарилна. Цехэй хүтэлбэрилэгшэдэй мэдүүлһэнэй ёһоор, саашадаа запас хэрэгсэлнүүдээр бүри багаар хангагдадаг болохо ха. Гэбэшье заводтоо иимэ хэрэгсэлнүүдые бүтээхэ арга боломжо байна ха юм. Гансал энэ аргые һайнаар хэрэглэхэ хэрэгтэй.

Д. АМОГОЛОНОВ.

ЭДЭБХИТЭДЭЙ НЭГЭН

Токарь В. Е. Золотарев локомотив-вагон заһабарилгын заводой механическа цехтэ 1978 онһоо ажаллана. Хоорондоо харилсаата хэдэн мэргэжэл шудалжа, дүршэл шадабаритай болоһон энэ хүдэлмэришэн халаанай даабарине холо үлүүлдэг юм. Оролдосотой һайнаар хүдэлһэнэйнгөө түлөө тэрэ «Ажалда шалгарһанай түлөө» медаляар шагнагдаһан байна. Виктор Егорович цехкомой гэр байрын-ажаһуудалай талаар комиссиин түрүүлэгшээр, ажалша коллективэй соведэй гэшүүнээр һунгагданхай.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: В. Е. Золотарев.
В. ГАРМАЕВАЙ фото.

ҺАЙНААР ДАБАХА АРГАТАЙБДИ

Манай совхозой һубай залуу мал харууһалдаг гүүртын малшад энэ жэлэй зунай бэлшээриин үеые зүбөөр хэрэглэн, хямда сэнтэй продукци үйлэдбэрилжэ абахын түлөө оролдолго нилээд гаргаа. Хадата холын бэлшээридэ алаар нэгэ мянга гаран толгой эбэртэ бодо мал гаргагдаһан байна. Мүнөө энэ һарын арбаад гаранаар гүүртэнүүдэй мал һубарилдан, доошоо голдоо бусажа эхилбэ. Ажахын малшад энэ зунай һаранuудай хугасаа соо Шэбээтэ, Ямаата, Ондолито гэһэн холын бэлшээридэ хүдэлжэ гараа. Харин адуушаднай һүүлэй хэдэн жэлэй туршада Хүдүү гэжэ газарта зуһадаг болонхой. Хадын бэлшээриин ногоон байгша ондо яһала һайн байгаа. Тиимэһээ бидэ, малшад дааһан малайнгаа толгой бүриин шэгнүүрые сүүдхын туршада 850 граммаар нэмээхэ гэһэн зорилгодоо хүрөөбди.

Тэжээл бэлэдхэхэ кампаниин үедэ бидэ бэе бэеэ һэлгэлдэн, гэртээ ерэзд, үбһэеэ сабшаабди.

Иигээд удахагүй үбэлжэлгэмнай дахинаа эхилхэнь. Малшад шадаха соогоо энэ харюусалгатай хаһадаа өөһэдөө бэлдэхые оролдоно. Гомбо Ускеев, Шоен Зодбоев, Николай Аюшеев, Даша-Даба Матуев гэгшэд малайнгаа байра байдалыень заһабарилна, түхеэрнэ. Гүрэндэ тушаагдаха үхэрнүүд августын хорёодһоо хаалтада байлгагдажа, тусхай рационда табигдаа. Бэшэ мал энэ жэлэй үбэлжэлгые гэмгүй дабажа гараха аргатай. Юуб гэхэдэ, үбэлжүүлэгдэхэ малай тэнхээ, тамирынь яһала һайн.

С. ИМЕСКЕНОВ,
Түнхэнэй районой Саланай совхозой һубай малай гүүртые даагша.

АРЕНДЭ: *бодото байдал, шиидхэхэ асуудалнууд*

ЯМАР БАЙХА ЁҺОТОЙ

(Уншагшын һанамжа)

Мүнөө хайшан гэжэ хүдэлөө һаа, ямар юумэ хээ һаа, хүн зониие эдеэ хоолоор хангалтые һайн болгохоб, магазинуудта эд бараа элбэгжүүлхэб гэһэн асуудал олоной һанаа зобооно. Арендын харилсаае хүдөө ажахыда үргэнөөр нэбтэрүүлбэл, ашаг үрэ гараха гэжэ нэгэ зариман дурадхадаг. Харин нүгөө зариманиинь арендэ, подряд гэхэ мэтэ арганууд мүртэй ашаг үрэ үгэнэгүй гэжэ хэлэдэг.

Теэд мүнөө орон соо дэлгүүрэй экономикодо орохо бэлэдхэлэй ябуулагдажа байхада, үйлэдбэриин харилсаае хубилгаха, хүнүүдые бүхы юумэнэйнгээ бодото эзэд болгохо гэхэһээ ондоо ямар арга бии гээшэб?

Хараадшье үзэел даа. Манай республикын олохон ажахынуудай үйлэдбэриин үрэ дүнгүүдые хаража үзэхэдэ, һүүлэй жэлнүүдтэ адууһа малайнь тоо толгой улам үсөөрүүлэгдэжэ байна. Ашаг шэмэньшье мүртэй дээшэлнэгүй. Энээнэй түлөө сэхэ харюусаха хүнүүдшье олдодоггүй. Ушарынь юуб гэхэдэ, захиралта-зонхилолгын гуримай үгы болгогдоходо, зарим колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд, ахамад мэргэжэлтэд үйлэдбэрые эмхидхэн ябуулха шэнэ онол арга оложо үшөөл шадаагүй, хуушанайнгаа хэбээр хүдэлһэн зандаа. Дээрэһээ манииие зонхилхо хүн үгы болоо, хайшаншье гээд хүдэлхэдэмнай, манай дуран гэжэ тэдэнэр һанана. Тиигээд өөрэдөө үнеэхил зонхилго-захиралтын гуримые ажахы соогоо дэлгэрүүлнэ. Жэшээнь, колхозой түрүүлэгшэ гү, али совхозой директор иимэ тиимэ юумэ хэгты гэжэ ерлогшодоо, ахамад мэргэжэлтэдтээ захиралта, заабари үгэжэрхёод һуудаг. Харин тэдэнь дам саашаа дунда шатын хүтэлбэрилэгшэдтэ тэрэл заабари захиралтыень дамжуулна. Дунда шатын хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд юрын ажалшадта захиралта баһал үгөө ааб даа.

Тиигэжэ хэдэн дабхар зонхилолгон, захиралган болоод лэ ажалые бодотоор эмхидхэхэ хүн үгы байна. Эсэстээ эдэ бүгэдэ бюрократ ябадалһаа уламжалан, ажалай болон үйлэдбэриин гурим журам һуларна, элдэб худал тоо мэдээ үгэлгэн, хубхай үлүү ехэ уялга абалган болоно бшуу. Һүүлэй һүүлдэ жэлэй дүнгүүдые гаргахада, гүрэнэй захил, түсэбтэ даабаринууд дүүргэгдэнгүй үлэһэн байдаг.

Иимэ байдалда эсэс табиха, ажалша хүнүүдые хэнһээшье дулдыдадаггүй, бэээ гүйсэд мэдэжэ, ашаг үрэ ехэтэйгээр хүдэлдэг болгохо арга—арендэ харилсаан болоно гэжэ һананаб.

Тиигэбэшье манай Буряадай республикын хүдөө ажахыда арендын подряд үргэнөөр нэбтэрүүлэгдэнэ гэжэ хэблэлдэ бэшэгдэдэг, радио болон телевиденеэр дамжуулагдадагшье һаа, үнэндөө, олонхи ушарта хүсэд дүүрэн арендээр хүдэлдэг коллективүүд үгы шахуу гэхэдэ, алдуу болохогүй. Жэшээлхэдэ, хоёр-гурбан хүн 500—600 хонидые гү, али 1—2 хүн 50—60 үхэр абаад, арендэдэ оробди гэнэ. Тиимэ бахан коллективтэ гүйсэд арендээр хүдэлхэнь бэрхэтэй. Хэрбээ 5—6 хүн хамтараад, хэдэн зуун үхэр, мүн таряалан, сабшалан, бэлшээри даажа абаад, бүхы юумэеэ эхинһээнь эсэстэнь хүрэтэр хуу өөһэдөө хэдэг болоһон коллективые арендэдэ нилээд дүтэ ошоо гэжэ тоолохоор. Гансал арендын түлбэри тушаань бодожо үзэхөөр ааб даа.

Иигэжэ хэлэхэдээ юун гэхээ һанаабши гэхэдэ, манай эндэ арендэ гээшые үшөөл хүсэд сэйлгоогүй ушар бии. Теэд бодото арендын харилсаан гээшэмнай ямар байха ёһотой юм?

Нэн түрүүн энэ гуримда орохын тула иимэ юумэнүүдтэ анхарал хандуулха шухала гэжэ һананаб. Нэгэдэхеэр, газар, уһанай шанар, урда сагһаа хойшо дүршэһэн зоной дүршэл шадабари, ажалшадай эрдэм, мэргэжэл, ажалдаа хэрэглэдэг трактор, машина болон бусад зэбсэг, унаха мори унаа, элдэб янзын онол аргануудай, байра байдал, хорёо хото, малшадай, таряашадай байрын гэр, малай үүлтэр гэхэ мэтэ хуу хараада абтаха зэргэтэй. Хоёрдохёор, хэһэн ажалайнь түлөө ямар түлөөһэн хараалагдахаб, таряашад, малшадай хоорондохи холбоон ямар байхаб гэжэ хараадаа абаад, эсэсэй хэлсээ баталбал, арендын коллектив бодотоор бэээ дааха болоно.

Арендын гурим ажахын тосоон хоёрой илгаань тиимэшье ехэ бэшэ юм. Арендэ гэһэн үгэмнай хүлһэншэн гэһэншүү удхатай. Арендэ үгэгшэ—хүлһэлэгшэ, арендээр хүдэлэгшэнь—хүлһэншэн болоно. Мүнөө сагта колхозой правлени, совхозой дирекци арендэ үгэгшэ—хүлһэлэгшэ болохо ушартай, арендээр хүдэлэгшэдынь—колхоз, совхозой малшад, таряашад, механизаторнууд, мэргэжэлтэд—хүлһэншэд болоно. Эдэ хоёр хоорондоо тусхай хэлсээ баталжа, үйлэдбэриин харилсаа тоггоодог.

Минии һанахада, хонин ажал дээрэ арендын бригада эмхидхэхэдээ, 6—7 отара нэгэдхэжэ, (3500—3800 хонидтой) 7—8 гэр бүлэ гү, али 15—20 хүнһөө бүридэһэн коллективые байгуулбал, зохисотой. Тэрээн соонь 4 отара эмэ хонид, 2—3 отара түлгэ байха ушартай. Юундэб гэхэдэ, 4 отара эмэ хонидһоо жэлдээ 2000 тойрон хурьгад абтаха, тэдэнэйнь мянганиинь — эмэ, бэшэниинь эрэ хурьгад байхадаа эмэ түлгэнүүдынь эсэстээ хүгшэрһэн эхэ хонидоо һэльбэхэдэнь хэрэгтэй болоно. Хүгшэрһэн хонидоо эрэ түлгэнүүдтээ хамта шахажа, гүрэндэ тушаааха, ашаг олзо оруулха болоно. Иигэжэ мяхан ноохон хоёрһоо олзо оруулагдаха ёһотой. Энэ олзынь 30—35 процентнь ажаллаһанайнь салин болгогдохо, 60—65 процентнь колхозой, совхозой мэдэлдэ орохо. Тогтомол 30—35 процент гэжэ юундэ хараалагдахаб гэхэдэ, хонидоо таргалуулжа, мяха ехээр худалдабал, ноохо ехээр хайшалжа, үнэтэй сэндэ хүргэбэл, малшадта түлэхэ түлбэри ехэ болохо, мүн ажахын олзонь дээшэлхэ ушартай. Тиимэһээ арендын коллектив хонидойнгоо үүлтэр һайжаруулха, газарай ургаса дээшэлүүлхын тула оролдохо болоно ха юм. Баталагдаһан хэлсээн соо жэл бүхэндэ мяха, ноохо тушааха даабари гэхэ гү, али захил-түсэб байха ёһотой. Энэ хараалагдаһан түсэбһөө үлүү абтаһан мяхан, ноохон бүхыдөө арендээр хүдэлэгшэдэй өөһэдынь мэдэлдэ үлэжэ, тэдэнэй ажалайнь нэмэлтэ түлөөһэн болохо, байра байдалаа заһаха, һэльбэхэ гү, али мүнгэн нөөсэ бии болгохо, үгышье һаа, өөһэдын хэрэглэмжын бусад гаргашада гаргагдаха байна.

ХИЛЭЭМЭН ТУХАЙ АСУУДАЛ

«Ороноймнай амбаар» гэһэн ойлгосо шүүмжэлэгшэдэй болон сатиригуудай наада харадаг асуудалнуудай дунда орожо, тэрэ үнэн байһан юм гү, али үгы гү гэжэ хэлэгдэдэг болонхой гээшэ ха. Үнэхөөрөөшье, олон жэлнүүдэй туршa соо ходо дурдагдадаг байһан эдэ үгэнүүд бидэнэртэ хашартай болошоо юм ааб за. Энэ ушарта энеэхэ, наадалхадашье нүгэл болохогүй бшуу. Энэ амбаарые дүүргэхэ уряада мүнөө хайшаагаар хандаха ёһотой болонобибди? Патриотическа худал хуурмаг шашаанһаа тус ойлгосые сэбэрлэхэдэмнай, энэ амбаар орооһоор дүүргэхэ зорилго үшөө удаан саг соо урдамнай табигдажал байха ха юм. Яһадта таряанай хоолос хаяжа, Хара Хүрьһэгүй нютагуудта шэлдэн хатуу шэниисын эдеэшэдэг боложо эхилээгүйдэнь иимэл байха хараатай.

Таряашадай хэлсэдэг зарим ойлгосонуудай удхыень ойлгуулха хэрэгтэй гээшэ ха. Онсолходо, «хилээмэ бүйлуулгын шанар», «шэниисые һайжаруулагшад», «нялдасатай байлга» гэхэ мэтын ойлгосонууд бии бшуу. Тиигээдшье манай орон соо ургажа байһан шэниисын гурбанай хоёр хубяарнь һайн хилээмэ булажа абахын аргагүй. Шанарынь муу байха. Хилээмэ баригшадай тон шэнэ, мүнөө сагай түхеэрэлгэнүүдые абажа, нютагайнгаа зониие баясуулха гээшье һаань, хэрэгынь урагшатай байхагүй. Зүгөөр эндэ гомдолтой юумэн балай үгы. Хилээмэ баримаар эрхим һайн шэниисын ургадаг нютагуудые хургаяа даража тоолохоор. Манай эндэ Хойто-Казахстан, Оренбургын область болон шиниг нойтоор элбэг үшөө хэдэн районууд болоно. Үнгэрхэдөө Украинын шэниисэдэшье һайжаруулха юумэн хэрэгтэй болодог юм. Гадаадын оронуудһаа худалдагдажа абтаһан шэниисын ехэнхи хубинь баһал шанараар муу байдаг.

Эндэ хэлэгдэгшэһээ уламжалан, элдэб янзын шэниисэ түбһөө нарин нягтаар тааралдуулан хубаарилжа, бүхы орон соо хилээмэнэй адли болохын тулада оролдохо хэрэгтэй. Хэды оролдоошье һаа, холимол тэжээл абахын аргагүй газарта олон ушарта баригдаһан шубуунай фабриканuудта болон гахайн фермэнүүдтэ тэжээлэй орооһо мүн лэ үгэхэ хэрэгтэй ааб даа. Мүнөө үгы болгогдоһон СССР-эй Минхлебопродуктнуудай мэргэжэлтэд таряа орон соогуур шэрэхэ ябадалые тэдэнэрэй тааралдуулан эмхидхээгүй һаань, эмхи гурим байхагүй гэжэ мэдэнэ ёһотой. Зарим үсөөн тоотой зон амтатай гэгшын зөөлэн хилээмэ эдихэ, харин бусадынь муу шанартай, амтагүй хилээмэ эдидэг байха хараатай. Заримашуул һайн хилээмэн боломоор орооһоор хэһэн холимол тэжээл малда эдюулхэ. Тэрэл зуура муу хилээмэ үгэһэн хилээмэ баригшадта бидэнэр гомдожо байхабди. Тиин гэһээ тэдэнэр зэмэтэй бэшэ ха юм.

Ямаршье түхэл маягтай байгаа һаань, бүхы юумые адли болгохо ябадалда бусажа болохогүй. Хэрбээ ямар нэгэ нютагта алта гү, али алмаз олзоборилдог, ондоо ямаршьеб үнэтэй продукт үйлэдбэрилдэг һаань, тэрэнэйнь түлөө тон адли юумэн бусаагдаха зэргэтэй. Өөһэдынгөө бэээ дааһан байдал тухай соносхоходоо, автономно болон союзна республиканuудай хуули зохёогшод иимэ экономическа үндэһэ һуури хараада абана. Тиигэбэшье бэээ дааһан байдалай бүхы арга боломжонуудые гансал дэлгүүрэй оршон байдалда хэрэглэжэ болохо юм. Нютагуудай хоорондохи сэхэ холбоонуудай тогтоогдожо эхилхэдэнь, гүрэнэй орооһоной жасанууд оройдоо таарахагүй болохо бшуу. Мүнөө дээрээ орон соомнай суглуулагдажа байһан 220 миллион тонно орооһоной 85 миллион тонныень түбэй жасануудта хадагалжа байха баатай болонобди.

Кустанай хотын элеваторта гү, али Тамбовска областиин орооһоной складта, хаанашье хадагалагдажа байгаа һаа, бүхы орооһон таряашадһаа худалдагдажа абтанхай, эрхэтэдээ хилээмээр гүрэнэй хангахын тулада нөөсэлэгдэнхэй байха зэргэтэй. Энээн тухай таряашадта мүнөө мүнөө һануулхаар болоод байна. Юуб гэхэдэ, орооһо худалдажа абаха талаар шахардуу байдал тоггонхой ха юм. Республиканuудай Верховно Соведүүдэй съезднүүд болон сессинүүд дээрэ бэээ дааһан байдал тухай хэлэхэдэнь, хилээмэнэй темэ эжэлүүдгүй тодорон гарана гэжэ адагламаар. Үгэ хэлэхэһээ байха, хэрэг хэхэ ябадалнууд үзэгдэжэ эхилээ ха юм. Орооһо болон тэрэниие болбосоруулгын продуктнуудые республиканuудай хоорондо шэрэхэ ябадал удаашаруулгын ямар аюултай байһанийе байгша оной сентябриин 4-дэ СССР-эй Президентын хаа хаанагүй эльгээһэн бэшэг сооһоо ойлгожо абахаар. Юуб гэхэдэ, зарим союзна республиканuудта болон областьнуудта ажаһуугшадые хилээмэнэй продуктнуудаар хангаха хэрэгтэ бэрхэшээлнүүд ушардаг болоод байна ха юм.

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй эдеэ хоолой болон худалдан абалгын талаар гүрэнэй комиссиин Госпродресурснуудай Главна управлениин начальник И. И. Кузьмин иигэжэ хөөрэбэ:

— Контрактнуудые баталалгын шата дээрэ гүрэнэй захилнуудта оруулагдаһан 8,9 миллион тонно орооһо худалдахаяа таряа таридаг ажахынууд арсаһан байха юм. Россин Федераци соо Брянска, Орловско, Ростовско, Липецкэ, Калининградска областьнууд, Хальмагай АССР, Ставрополиин болон Хабаровскын хизаарнууд лэ сентябриин 3-най байдалаар гүрэнэйнгөө захил дүүргэһэн байха ха. Украинын ССР-эй ажахынууд гүрэндэ орооһо худалдалгаяа бодото дээрээ болюулаад байна. Украинын таряашад оройдоо 13,8 миллион тонно орооһо тушаагаа. Энэнь гүрэнэй захилһаа 3,7 миллион тонноор бага юм. Казахай ССР-тэ 9,4 миллион тонно орооһон сохигдожо абтаа, зүгөөр оройдоо 2,7 миллион тонно таряан худалдагдаад байна...

Таряанай эрхим ургасын гараад байхада, иимэ байдал ушараад байна гээшэ. Олонхи мал ажалай ажахынууд холимол тэжээлэй дутаһанһаа боложо, малайнгаа тоо үсөөрүүлхэ баатай болоно. Колхоз болон совхозуудта бэээ дааһан байдал олгоходоо, орооһо бэлдэхэ талаар иимэ байдал ушаржа магад гэжэ хэншье уридшалан мэдээгүй гэхын аргагүй. Гүрэндэ орооһо худалдаха ябадал урмашуулмаар экономическа аргануудые хэрэглэжэ эхилхэ зорилготойгоор таряа валютаар худалдажа абаха, худалдан абалгын сэн ехэ болгохо гээд хараалагдаһан байгаа. Теэд мүнөө дээрээ энэ гэмэ дүнгүүд түйлагдаагүй байһаар.

Нёдондо орооһоёо валютаар худалдаха хэрэгтэ бэлэн бэшэ байһан ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд «Сүлөөтэйгөөр конвертилэгдэдэг валютаар түлэгдэдэг эрхим шанартай шэниисын, горохой болон люпинэй, тоһолиг ургамалнуудай үрэһэ бүридхэлдэ абалгын болон тоололгын гурим» һайнаар шудалаад байхадаа, одоо нилээн мэгдээ гэжэ тэмдэглэмээр. Госпланай, Минфинэй, Гадаадын-экономическа харилсаануудай министерствын болон СССР-эй Госкомстадай зохёоһон энэ документ айхабтар орёо юм. Экономистнуудай болон юристнүүдэй нэмэлтэ хүсэ хэрэглээгүй һаа, юрын ажахынуудай шухала хэрэгтэй валюта тээшэ эрмэлзэлээ бодото дээрэнь бэелүүлхэдэнь, нилээн хүшэр байха даа. Мүнөө үедэ хуряалгын хүдэлмэри ябуулха хэрэгтэ ехэ юумэнэй дутажа байхадань, валюта хүдөөгөөрхиндэ тон хэрэгтэй байха һэн.

Худалдан абалгын шэнэ сэн тухай балайшье һайн бэшэ һанамжануудые Шэнэ газар дээрэ Казахстанда дуулаһан байнаб. Нэмэлтэнүүдэй абтаһанһаа уламжалан, зарим ажахынууд балай ехэ олзо абанагүй. «Таряашадай түрүүшын заабари» дүүргээгүй олон хүтэлбэрилэгшэд энээгээр өөһэдыгөө сагааруулха гэжэ оролдоно. Зарим элеваторнуудта

[А]ЖАЛШАДАЙ АША ТУҺАДА

(Республикын Верховно Соведэй саг үргэлжын комиссинуудта)

...ликын Верховно Соведэй тусэблэлгын-бюджетнэ ... заседани болоһон ... промышленностиин ... мэдэлдэ байһан ... үзэбэ.

...дой директор О. И. Ушаков хэлэбэ.

— Заводтомнай хүдэлмэришэдэй хоёр үдэрэй бүһэлгаа хэхэдэнь, салин хүлһэнь 20 процентээр дээшэлүүлхэ байнабди. Мүнөөнэй түхэрэлгэ хэрэгсэлнүүдээр хэнтэхэ тухай асуудал олон жэл соо табижа байнабди. Тэдэ мүнөө болотор асуудалнууд нэгэнииншье шиидхэгдээгүй. Ходо ходо түһалхые найдуулдаг гээшэ. Заводто социальна асуудал мүүгаар шиидхэгдэнэ. Хэншье тодорхой түһаламжа үзүүлнэгүй. Манайда 550 хүн хүдэлнэ. Столово, хэмтын байрагүй байнабди. Һүүлэй 5 жэл соо нэгэшье квартира абаагүйбди. «Гэр байра-2000» гэһэн программа нёдондо зохёогдоһон. Саашадаа нимэ байбал, тэрэ хаанаһаа дүүргэгдэхэ юм даа. 16 жэл соо директорээр хүдэлжэ үедөө Верховно Соведтэ түрүүшынхиеэ хандаба гээшэб,— гэжэ гэрэй бэлэгэй заводой директор Н. М. Шагдуров мэдүүлэ.

— Хүүгэд болон үндэр наһатайшуулда зориулагдаһан продукци гаргадаг байнабди..., — гэжэ тусэблэлгын-бюджетнэ комиссиин түрүүлэгшэ И. Т. Павлов хэлэбэ.

Иимэ хүндэ хүшэр байдалһаа гарахын тула бүхы арга хэрэглэхэ ёһотой. ... Предприятинуудай коллективүүдтэ үйлэдбэриин ашаг үрэ дээшэлүүлхэ арга нөөсэнүүд бии гэжэ үгэ буляалдаата хөөрэлдөөнүүд элирүүлээ. Энээнэй тула нютагай түүхэй эдүүдые ехээр хэрэглэхэ, тэдэнэй номенклатурые хаража үзэхэ, Улаан-Үдын бусад предприятинуудтай харилсаа холбооень бэхижүүлхэ шухала.

Верховно Соведэй хүн зоной элүүрые хамгаалгын, эхэнэрнүүдэй байдал ба эхэ, үхибүүдые хамгаалгын, гэр бүлын, ветерануудай ба инвалидуудай, энэрхы сэдьхэлэй асуудалнуудай комиссиин заседани болобо. Комиссиин байгуулалтын ... подкомиссинуудые ... Г. А. Доржиевын, ... А. Я. Лазаревын, ... Д. Ч. Борсоевой ... хэлэбэ.

— Эдэ бүхы подкомиссинууд социальна асуудалнуудта хабаатай байна. Минии һанахада, медицинэдэ хабаатай бүхы асуудалнуудые шиидхэхэ ёһотой подкомисси хэрэгтэй,— гэжэ Улаан-Үдэ хотын ... больницын врач А. Я. Лазарев хэлэбэ.

— Түрүүлэгшын орлогшо М. П. Рябов бидэ хоёр медицинэдэ хабаатай бүхы асуудалнуудые шиидхэхээр ... подкомисси байгуулхабди,— гэжэ хүн зоной элүүрые хамгаалгын асуудалнуудай талаар комиссиин түрүүлэгшэ В. С. Борисов мэдүүлээ.

Эдеэ хоолой зүйлнүүдэй шанарые шалгаха албаниие эмхидхэн байгуулха тухай асуудалые хаража үзэбэ.

— Иимэ албаниие республиканска түбэй санитарна эпидстанциин дэргэдэ эмхидхэхэ хэрэгтэй. Хүдөө ажахын, Элүүрые хамгаалгын, Худалдаа наймаанай министерствэнүүдэй хүдэлмэрилэгшэдһээ тэрэнэй штат бүридүүлхэдэ тааруухан гэжэ һанагдана. Материально-техническэ хангалгынь хаанаһаа абтахаб гээшэб?— гэжэ К. П. Алымов асууба.

— Нютагуудта энэ хүдэлмэриие хэйшэн гэжэ эмхидхэхэб? Энээнэй тула дары хэмжээнүүдые абаха хэрэгтэй. Эдэ хэмжээнүүд удаан байнгүй, тэдэ нарин бэелүүлэгдэхэ ёһотой. Колхозой дэлгүүртэ, районуудай түбүүдэй дэлгүүрнүүдтэ нимэ албаниие эмхидхэхэ. Огородой эдеэндэ нитратын һэлгэлт эгээл ехэ хэмжээн ямар байхаб? гэһэн асуудалда эдэ албан тодо зүб харюу дары үгэхэ зэргэтэй,— гэжэ комиссиин гэшүүн Д. Ч. Борсоев хэлэбэ.

Буряадай АССР-эй арадай депутадай статус тухай, республикын Конституцида (Үндэһэн Хуулида) хубилалтануудые, нэмэлтэнүүдые оруулха тухай проектнүүдые зүбшэн хэлсээ. Арадай депутадай статус хадан тэрэнэй бүхы эрхэнүүдые гүйсэд дүүргэхэ хэрэгүүдэн гүнзэгы үдхэтэй, үндэһэ баримтатай документ байха ёһотой гэжэ комиссиин гэшүүд үзэнэ.

Заседаниин түгэсхэлдэ Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй байгуулламжын проект сугларагшадай анхаралда табигдаба. Медицинскэ хангалгын ... хэмжээндэ байһаниинь тус проектһээ элээр харагдана. Тэрэнэй үндэһэ һуури нимэ бэхижүүлгэдэ ехэ анхарал хандуулха шухала.

Хүн зоной элүүрые хамгаалгын асуудалнуудай талаар комиссиин түрүүлэгшэ В. С. Борисов заседаниин дүнгүүдые согсолходоо, зүбшэн хэлсэгдэһэн асуудалнуудаар ажаглалтануудые хэһэн, дурадхалнуудые оруулһан байгаа.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь сентябриин 15, 16, 18, 19, 20-ной номернуудта).

Монголой үзөөн харчин яһанай дооромбо лама Галсан Содбо 1841 ондо Акшын шэбээгээр хилые дабажа, Нэршүү хамнигадай нютагта ерэбэ. Тэндэ ябаһан Үшөөтын дасанай засаг гэбгы, одоо энэ дасанда мүргэлэй шэрээтэ Доббон Бадалын тэрээнтэй уулзажа танилсаба. Тиигээд тэдэ Ага, Хори нютагаар ябаба, удаань Сэлэнгын талада орожо ерэбэ. Анхан Галуута-нуурай хиидтэ, бандида-хамбын байрада залагдаба. Энэ монгол лама шажан мүргэлэй ашаар хамаг эрдэмэй захада гарабашье, омогорхолгүй, үндэр набтар, һайн муу гэжэ илгангүй хүн зонтой уулзажа, хөөрэлдэжэ ябаба. Номуудые харамлан хайрлангүй бэлэглэжэ, номой сангуудые (библиотекэнүүдые) нээбэ. Үшөөтын дасанда хори гаран хоногто вачир эрхын мүргэл уншалга хэбэ. Ламын алдар суу холо ойро тараба. Армагай хамнигадай гурбан отогто, Сүүжэ, Захааминай хойр дасанда, Түнхэн, Баргажанда ерэжэ мүргэл хэбэ. Шадаһан хүн өөрын нютагта залаба. Монгол ламын тухай Ород гүрэнэй Астрахань мужын хальмаг дүрбэн аймагай зон дуулажа, заримааниинь наашаа ерэжэ мүргэл хэбэ. Үндэр уг изагууртай үбгэн лама хэдэн нүхэдтээ, Казаньда байдаг лама Никитынтэй хамта 1842 ондо Байгалай энэ бэеэр залагдаба: ламые Хори нютаг морилуулба, тиигээд Галуута-нуурай хиидтэ залаба. Эндэхи зоной эрилтээр һара шахуу байха үедөө Майдарай хурал үнгэргэбэ. Баруун хүдэри буряадуудһаа олохон зон ерэжэ мүргэбэ. Энэ лама үбэлэй жабар хүйтэндэ Юрөөгэй дасанда ерэжэ уншалга хэбэ. Маша хүйтэн үбэлэй сагта үбгэн лама үмдэжэ ябаһан нимгэн бүд хубсаһаа тайлажа, нюсэгэн бэедээ мүнгэ, түмэрөөр хэһэн шэмэглэлнүүдээ зүүжэ уншалга хэбэ. Тиихэдэ мүргэлдэ ерэһэн хара шара, эрэ эмэ зон маша дулаан, үбэлэй нэхы хэдэн дабхар хубсаһатай даараржа байгаа бэлэй. Шубуунай дабажа гарахагүй мундарга уулын оройдо тэрэ лама шабинартайгаа хамта хоер хоног шахуу ябажа гараһан байна. Дахажа ябаһан хүнүүд ламые хүсэжэ ядаба, хүрэһэн тэрэ газарһаа гэдэргээ бусахадань һолжорһоор, унаһаар арай шамай бусаһан гэдэг. Энэ лама хоер буряадые, нэгэ торгуудые абажа, Монгол руу, нютагаа бусаба. Нютагтаа удангүй Түбэд орон хүрэжэ, эндэ урдань үгы байһан һургуули үзэбэ, шажанай хэрэгсэлэй юумэнүүдые оложо асарба. Онон-Сүүгэлэй нютагта орожо ерэбэ. Энэ лама муу ябадал, хорото үүсхэл гаргана гэжэ тэрэ шадарай захын ород нойод мэдүүлдэг болобо. Тэнэг лама манай газарта ябажа, үлэмжэ ехэ зөөри хурайжа гэдэргээ бусахань, тэрэниие барижа олзыень абагты гэжэ монгол караулда дуулгаба. Лама энэниие мэдэбэ. Мүнөө эндэ ябажа боломоор бэшэ байна гэжэ нютагай зон ламада хэлэбэ. Лама гэм хээгүй тула орон нютагаа бусахаар мордобо. Муу дотортой монголшууд тэрэниие бариба. Харин гэмыень олобогүй, тиимэһээ табиха баатай болобо. Өөрын түрэһэн нютагта энэ лама һая болотор амгалан һайн һуужа байна гэлсэдэг һэн. Ламые хүргэжэ ошоһон гурбан шабинар хариин газарые үзэжэ, һонин юумэ хаража һөөргөө нютагаа бусаад, түбхинэжэ һууһан юм. Мүргэлдэ ерэһэн торгуудууд нэгэ хэды соо байгаад бусаба. Үбгэн ламань наһа бараба.

Энээнһээ бүри урда 1837 он багаар олеод монгол Тувшинлама Еши-Доржо Хяагтын адаг, Задайн болдогто ерэжэ байрлаба. Архида дуратай, зан муутай лама байгаа. Тиимэ тула нэгэ газартаа байжа шадахагүй, ябуултадаг бэлэй. Хори нютагта нүгшэһэн гэлсэдэг. Энэ лама олзодо һанаархадаггүй байгаа.

Баргажанай буряадай ахамад тайшаа надворно советник Сахар Хамнын нэгэ буряадтай өөрын дураар 1830 ондо ниислэл хото зорижо, эзэн хаантай уулзажа, кортик бэлэгтэй, мүнгэн шанда хүртэнхэй бусаһан байна. Тэрэ христос мүргэлдэ оронгүй, түрэлхи шажантайгаа бусаа.

Хориин тайшаа Ринчин-Доржо Дэмбилын 1841 ондо ниислэлдэ ошожо, христос шажанда орожо, хэрээһэ зүүһэн гэдэг. Богдо эзэн Николай Павловичые эсэгэ, хатаниие эхэ болгон, хэрээһэ зүүжэ, Сибириин хасаг сэрэгэй засуул (есаул) зэргэтэй тайшаа Николай Николаевич Дэмбилов болоһон бэлэй.

1848 оной үбэл Хориин дүүмэ галда шаташаһан юм. Энэ дүүмэдэ хадагалаатай байһан һангай болон зоной мүнгэ олон мянгаар эдижэ эдлэжэ байтараа баригдаха болоходоо Дэмбилов, тэрэнэй дүтынхид иимэ хорото ааша гаргаһан байна. Гэмтэд бултадаа баригдажа, хуулиин хэһээлтэ үзэһэн бэлэй.

Тарба Жигжидэй Хориин тайшаа болобо, богдо эзэнэй хайрада хүртэбэ. Теэд тэрэнэй түрэл басаганай хайхарамжагүй хэрэгтэ хабаадажа заргада орожо тушаалһаа хаягдаба. Шодо Болторикоһоо нааша зуу гаран жэл үнгэртэр уг залгамжалжа байһан уг таһаржа, ондоо хүн тайшаагаар һунгагдажа, хори буряадуудые захирдаг болобо.

1842 ондо лама Никитын Казаньһаа гэдэргээ нютагаа бусаба. 1843 оной хабар Галуута-нуурай дасанай бэлигтэ-гэцүүл лама Галсан Гомбын Казань хотодо морилһон юм. Мүнөө болотор бусажа ерээгүй.

1844 оной эхеэр Зүүн Сибириие эрьежэ тайна советник, сенатор Толстой олон нүхэдтэй элдэб газарнуудаар, тэрэ тоодо Галуута-нуурай хиидээр, степной дүүмээр хоер жэл шахуу ябажа һөөргөө бусаба. Харин түрэ захиргаанай талаар, шажан мүргэлэй талаар тэрэнэй дурадхаһан дурадхалнууд мэдэгдэнгүй үлэшоо.

Казаньда ошоһон дүрбэн буряад хүбүүдэй нэгэнь наһа бараһан, хоерынь солдадта абтаһан байна. Үшөөтын адагай баруун гарта нютагтай табангууд солотой уряанхай яһанай хасаг Банзар Борогочой хүбүүн Доржо Банзаров Казаньда һуража, гимнази ба университет дүүргэбэ. Тэрэнэй эрдэм мэргэжэлые Санкт-Петербургын томо эрдэмтэд шалгажа, үндэрөөр сэгнэжэ, түшэмэлэй зэргэдэ дэбжүүлбэ. Зүүн Сибириин генерал-губернаторствада (түрүүлэгшэ захиргаанай яаманда) тусгаар хэрэгые хинан шалгадаг түшэмэл болоhо баталагдаба. 1850 ондо Байгалай энэ бэе руу эхэ нютагтаа ерэбэ. Гэдэргээ Эрхүү бусажа, тушаалдаа байжа байтараа Банзаров ехээр үбшэлжэ, 1850 ондо наһа бараба. Һүүлэй үедэ тэрэ архида ороод байһан гэлсэдэг. 1846 ондо айлай хурим дээрэ тэрэ хамба Сойбантай муудалдаһан гэдэг. Галуута-нуурай дасанда байхада, хуралда хабаадахаяа байна. Харин хамба Сойбанай байхада хуралда хабаадахаяа болеод байгаа. Тэрэнэй нүгшэһэн хойно Банзаров хуралда ошожо хурадаг болоһон байна.

Гэлэн Доржын дүү Гомбын хүбүүн Найдан Сэлэнгын буряадай яаманай дэргэдэ урдань байһан, хожомынь эбдэрэн һандарһан хүрдын сүмын һуурида мүргэлэй ород сүмэ бариха зүбшөөл абаба. Өөрын ба буянда ороһон зөөрэр сүмэ бариба. Эрхүүһээ архирей ба ород ламанар ерэжэ, тус сүмые нээһэн байна. Худэрэ буряадай дунда багшалһанайнгаа, тус сүмэ бариһанайнгаа түлөө Гомбын Найдан мүнгэн медальда хүртэбэ, титулярна советнигэй нэрэ зэргэтэй болобо. Тэрэ хадаа Амарай сэрэгэй губернаторай дэргэдэ манжа хэлэнэй оршуулагшаар байжа, Хитад-Манжа орондо, Япон хүрэтэр ябажа байна гэдэг. Ород христос шажанда тэрэ оронгүй. Нютагаа һаяхайшье ерээгүй. Тэрэ хүндэтэй хүн болоод ябана.

Ородуудай үни сагһаа нютаглажа байһан Албазин хотодо 1685 ондо манжын Энхэ Амгалан-хаан хүсэтэ сэрэг эльгэжэ, Албазиные эбдэжэ, тэндэ һууһан зоной олонхиие алажа, үсөөхэн үлэгшэдые Бээжин абаашаһан байна. Бээжинэй захада тэрэ ородуудта тусгаар сүмэ үгэжэ, Дмитрий гэжэ лама бурхан тахижа хурал хэдэг болобо. Николай бурханай сүмэ барюулагдаба. Эдэнэрэй үри үндэһэн түрэлхи хэлэеэ мартажа, хитад хэлэндэ ороһон, тиигэбэшье христос мүргэлдөө шүтэдэг зандаа һэн. Албазинай асуудал ород-манжын уулзалганууд дээрэ зүбшэгдэн хэлсэгдэдэг бэлэй. 1686 ондо Ородой элшэ Федор Голсвин Албазинһаа долоон зуугаад модоной газарта, Шилкэ дээрэ байдаг Нэршүүдэ Манжын нойодтой хөөрэлдөө хэлэлсээ хэһэн юм. Амар мүрэн манжын мэдэлдэ оруулагдажа, Албазин хото нейтральна гэжэ тоологдоод орхигдоһон байна. Худалдаа наймаанай асуудал хэлсэгдэбэ. Сэлэнгэ хотоһоо Жэвзэн-Дамба хутугтын һуудаг Хүрээниие дамжан, Түшээтэ хаанай нютагые дамжан Бээжин хото гурбан жэл болоод 200 наймаашадые ябуулжа байха, Нэршүүгээр Долоон-нуур хүрэтэр гурбан жэл болоод 200 наймаашадые ябуулжа байха гэжэ тогтообо. Хожомынь 1727 ондо уилын хэлсээ хэхэдээ, граф Савва Рагузинский Цэцэн-хаан хоер Албазинай асуудалые хаража үзөөгүй байна.

Эзэн императорай зарлигаар генерал-адъютант, генерал-инспектор граф Муравьев-Амурский 1847 ондо Зүүн Сибириин генерал-губернаторствын сэрэгые захирагша боложо ерээд, жэл болсоод Амар мүрэниие, Албазиные бэдэржэ эхилбэ. Зүүлжээ дабшажа ябахадаа, тэндэ һууһан элдэб яһатантай танилсаба. Арга бэдэрэн тэдэнһээ зам харгые мэдэжэ абаба. Амар мүрэниие оложо, тэндэ барилга хэбэ, нэн түрүүн шэбээ хаалга бариба. Тэндэ ород зон ерэжэ нютагжаба. Энээн тухай 1850 ондо Бээжин ошоһон Ородой элшэн сайд граф Путятин тэндэхи нойод сайдта дуулгаба. Харин Амар тухай хэлсээ баталжа шадабагүй.

1858 ондо генерал Игнатьев Хяагта ерээд, Бээжин шэгэлжэ мордоһон юм. Тэндэ ошоод удаан байгаа, тэндэхи нойодоор хөөрэлдөө хэжэ, эб найрамдалтай, хани харилсаатай байха тухай хэлсээ батална. Эб эетэй болсоноһоо Росси Дайцинска импери хоерой хоорондохи аралжаа наймаан нилээн ехэ болсбо. Ород наймаашад Дундада гүрэндэ ошожо, илангаяа сай элбэгээр таридаг, ургуулдаг Хитадай эртэнэй ниислэл Нанкин хотодо, Шанхайда, бэшэшье олон хотонуудта ошожо худалдаа наймаа хэдэг болобо. Дундада гүрэнэй наймаашад Россиин худалдаанай түбүүд болохо томо хотонуудта ерэжэ наймаа хэдэг болобо. Үшөө Европо, Африкын оронууд хүрэтэр ошожо худалдаа наймаа хэдэг бэлэй.

1851 ондо генерал-граф Муравьев-Амурскиин дурадхалаар тэрэнэй бэдэржэ слоһон Амарта нэгэ область — Зүүн Сибириин далайн область, Байгалай үмэнэхи нютагта Шэтэ ниислэлтэй Забайкальска область бии болобо. Хяагтада градоначальник һуулгагдаба. Теэд үнишье болонгүй градоначальнигай орондо хилын комиссар (монголшуудай хэлэдэгээр: майор) Хяагтада һууджа захирдаг болобо. Хяагтада байһан таможни Эрхүү абаашагдаба, мүнөө тэндээ байдаг.

Бандида-хамба Сойбан Еши-Жамсын дэргэдэ бэшээшэ байһан Сэлэнгын хатагин отогой зайсан Дамба Вамбын 1850 ондо ниислэл ошобо. Тиигээд эзэн хаан тэрэниие хүлеэн абаба. Мүнгэн медальда хүртэжэ нютагаа бусаһан гэдэг. Мүнөө тэрэ Хяагтын хилын комиссарай штадта монгол хэлэнэй хэлмэршээр ажаллана. Сонгол хонгоодорой аймагһаа үндэһэтэй. Буда Хотогын гэгшэ уг залгажа, сонгол отогто гулбаа байгаа. Ямар шалтагаанһаа юм, зон тэрээниие дээшэнь мүргэһэн байна. Тэрээндэ зэмэ тохонгүй тушаалһаа гаргаһан юм. Һайн дураараа Хяагтын хилын комиссариадай манжа, монгол хэлэнүүдэй хэлмэршэ болобо. Эндэ ажаллажа байхадаа коллежскэ ассесор болоһон юм. Хожомынь Муравьев-Амурскиин дэргэдэ ажаллажа ябахадаа хэрээһэ зүүжэ, христос шажанда мүргэдэг Головкин гэжэ нэрэ солотой болобо. 1867 ондо энэ Головкин ниислэл ошожо, хаан эзэндэ бараалхажа шан хайрада хүртэбэ. Гадаадын хэрэгүүдэй министерствын Азиатска департаментда ажаллаг болобо, маша үндэр алдартай хүн болобо.

Хори, Агын мэдэлэй хуасай отогой албата Бадма Донсогоной хүбүүн гэлэн Сультим-Шираб Бадмын ниислэлдэ ошожо, христос шажанда үнэн этигэлтэй байһанаа мэдүүлжэ хэрээһэ зүүжэ, мүнгэн медаляар шагнагдажа, надворно советник нэрэ зэргэтэй болобо. Эмшын мэргэжэл шудалаад, Зүүн Сибирьтэ ерэжэ, Шэтэ, Эрхүүдэ ажаллаба.

1848 ондо камер-юнкер Левашов Байгалай энэ бэе ерэжэ, Сэлэнгын степной дүүмэдэ, инородческо управада, бандида-хамбын үргөө болохо Галуута-нуурай хиидтэ хүрэбэ, хүдөө нютагаар ябаба. Эзэн хаанай даабаряар шажанай байдал шалгажа, шажанай зохеолнуудые хэблэхэ бэлэдхэл хэжэ ябаа. Тиигээд Эрхүү ошожо, генерал-губернатор нойон генерал Муравьевтой хамта шажанай хуули зохеожо ниислэл ябуулба. 1853 ондо май һарын 15-да хаан Николай Павлович шажанай хуулиие баталан үргэбэ. Тэрэ хуулиин ёһоор, лама Данжин Сойбан Еши-Жамсын Зүүн Сибириин ламын шажантанай ахамад лама бандида-хамба болобо, эзэн император тэрэниие 1855 ондо энэ тушаалда баталба. Энээн тухай үнэмшэлгэ тэмдэгые Галуута-нуурай хиидтэ Байгалай саанахи областиин сэрэгэй губернатор, Байгалай хасаг сэрэгэй жанжин атаман нойон, генерал Запольский асаржа ерэһэн юм.

Модондо һиилэжэ хэб хээд түбэд номуудые Сэлэнгын нэгэдэхи атаган отогой, Дэрэстэйн дасанай цоржи-лама Шагдаржаб Вампилын хэблэжэ эхилбэ. Тэрэнэй нүгшэһэн хойно түрэһэн аха титулярна советник Ниндак Вампилын, тэрэнэй хүбүүн Хандажаб Ниндагай, хүбүүн штат-лама Шойжи-Жалсан, дүү Сультим, Хандажаб, мүнөөнэй бандида-хамбын уялга дүүргэгшэ шэрээтэ-лама, нэгэдэхи атаган отогой ахамад ламанар, түрын сайдууд энэ хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадажа, хубитаяа оруулһан байна.

1856 онһоо Галуута-нуурай хиидые хирпиисээр барижа эхилбэ. Цанит һургуули тус хиидтэ тогтоогдожо, маниин хуралнууд үнгэрдэг болобо. Дэрэстэйн, Янгаажанай дасануудта баһал иимэ һургуулинууд бии болобо. Цамай хурал Юрөөдэ эхилбэ. Онон-Сүүгэлэй дасаниие хирпиисээр бариха, Болдоморой дасанда шулуун һуури хэхэ гэжэ шиидхэбэри гараба. Болдомор, Дэрэстэйн дасануудта түбэд Данчжуур залагдаба.

Данжин Сойбан Еши-Жамсын 21 жэл бандида-хамбын тушаалда байгаа. 1859 ондо ноябрь һарада мүргэл хэхэ гэжэ Гэгээтын дасан ошохоор мордобо, харин тэндэ хүрэнгүй Юрөөгэй дасанай шэрээтэ гэлэн Цэрэнэй Жамбалдоржын гэртэ ойрохон зуура үбдеод наһа бараба. Шарилыень Галуута-нуурай дасанда асарһан юм. Удалгүй тэндэ сүмэ барижа тэндэ табиһан байна. Энэ хамба архида дуратай лама хубарагуудтай шангаар тэмсэдэг һэн. Хүзүүндээ зүүхэ улаан ооһортой шара захатай Анинска алтан медаляар, 2-дохи шатын унит шулуугаар шэмэглэһэн орденоор шагнагдаһан байгаа. 3-дахи зэргын кавалер болохоёо байтараа наһа бараба.

Ламын шажанай хуулиин ёһоор, Галуута-нуурай дасанай шэрээтэ-лама бандида-хамбын тушаалые даажа абаба. 1860 ондо Сэлэнгын степной дүүмэдэ түшэмэд нойод, томо ламанар сугларжа, хамбын тушаалые эзэлхээр гурбан ламанарые дурдаба, тиигээд түрэ засагай ехэ нойод сайдай үзэмжэдэ ябуулба. Император Александр Николаевич бандида-хамбын тушаалда Сонголой Балдан Ерэйбүн хиидэй шэрээтэ-ламые баталба, тиигэжэ тэрэ табадахи бандида-хамба лама боложо һууба.

Ород гүрэнэй харьяата Зүүн Сибириин буряад-монголшуудта, хамнигадта долоон үеын хамбанар ламын шажаниие бадаран мандуулба. Шажанай хуулиин ёһоор, хамбанар Галуута-нуурай ехэ хиидтэ һуудаг бэлэй. Буряад орондо 34 ехэ дасан, олон бага сүмэнүүд, 285 штатна (янбатай) ламанар, гэлэн, гэцүүл, бандинар бии байгаа. Дасанай 35 һургуулинуудта хубарагууд һурадаг һэн. Зүүн Сибириин буряад-монголшуудай ба хамнигадай дунда Шакья Мунийн бурхан шажанай дэлгэрһээр 200 шахуу жэл үнгэрһэн байна.

1868 оной ноябрь һарада гэхэ гү, али эрэ шара луу жэлэй үбэлэй ехэ зула гэдэг гахай һарада Сэлэнгын монгол-буряадай дархан түрүү тайшаа, убаши Дамби-Жалсан Ломбоцэрэнэй энэ түүхые бэшэжэ дүүргэһэн байна.

Хуушан хэлэ бэшэгэй хэшээлнүүд

XXXII.

...эдүр-а би үрлүгэн дологан цаг-тур босчу байи-... Дологан цаг-тур босчу, ... гар нийан угиі-йагад, үр... хогола-йи идэжү, цай ... Найман цаг-тур гаругад, трамвай-йин зогсолта ... очимой. Трамвай-... зогсолта дэгэрэ хойар ... минута күлийэгэд, ар-... йисүдүгэр трамвай-дур сагугад, сургагули-дур ирэмүй. Сургагули-дур найман цаг хагас-тур ирэгэд, кичийэл-үн тасулган-дур оромой. Кичийэл йисүн цаг-тур экилэмүй. Кичийэл дэгэрэ бидэ монгол-ийар үнгшигэд, орос-кэлэ-бар орчигуламой. Баса эдүр бүри бичимой. Йэгрийсэн-у кичийэл дэгэрэ багши асагумой. Бидэ харгуламой. Кичийэл гурбан цаг-тур тэгүсэмүй.

Бидэ сургагули-йин хоголан-у газар-тур очигад, үдэйин хогола идэмүй. Хоголан-у газар-аца ирэгэд, үнгшилга-йин газар-тур орогад, хойар гурбан цаг сагужу гаругад, амуралта-йин тасулган-дур очижу амурамой. Тэндэ-эцэ гаругад, гэр-тэгэн йабумой.

Сурулсал кичийэл-үн, амуралта тэжийэл-үн кэмэмүй.

Ажалшадай

бэшэгүүдһээ

СВЕТОФОР ТОДХООГЫТ

Улаан-Үдэ хотын 102-дохи микрорайондо ажаһуудагбди. Эндэмнай һургуули үгы юм. Тиимэһээ басаган хүбүүн (нэгэдэхи классай шаби) хоёрни Бабушкинай нэрэмжэтэ үйлсөөр оршодог 45-дахи дунда һургуулида ябадаг. Энэ үйлсэ дээрэ хүндэ, хүнгэн машинанууд ходо һүндэлжэ, юрэдөө, угаа хүлгөөтэй газар гээд мэдээжэ. Харин нимэ газарта светофор мүнөө болотороо үгы, үйлсэ ябаган хүнэй гаталха гэһэн тэмдэг—эреэн зурлаанууд зураатай байгша. Гэбэшье эдэ зурлаануудые жолоошод оройдоо анхардаггүй, түргэн гэгшээр, скоростиёо оройшье бага болгонгүйгөөр, гүйлгэлдэдэг гээшэ. Үхибүүд тиихэдэнь үйлсэ яажа һамбаашалан гараха гээшэб гээд хүлеэн зогсохо.

Үнгэрэгшэ ба урзанда жэлнүүдтэ эхин классуудай шабинар энэ газарта машинада дайруулһан юм. Харин нимэ ушар усадхаха талаар ГАИ-гай зүгһөө ямаршье хэмжээн абтаагүй.

Би 102-дохи микрорайондо ажаһуугшадай бултанайнь зүгһөө республикын ГАИ-да хандажа, Улаан-Үдын 45-дахи дунда һургуулиин хажууда Бабушкинай нэрэмжэтэ үйлсөөр светофор тодхохыень, харгы урбуулан хэгдэжэ байгаа заһабарилгын хүдэлмэриин үедэ дежурна милиционерые табихыень гуйнаб.

О. ТИХОНОВА,
һургуулиин наһанай хоёр хүүгэдэй эхэ.

ТАСС · АПН
ХИЛЫН СААНАҺАА

ТОКИО. «Япон журналистнуудай намда үзүүлһэндэл ... дэмжэлгэдэ хүртөө һаа, манай хубилган шэнэдхэлгэ бүри түргэнөөр урагшаа дабшаха һэн»,— гэжэ Токиодо ... шиидхэгдэһэн бүхэдэлхэйн ... һайханай харалгада «Мисс-фото-90» гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн эдир залуу москвичка Ирина Басилен... мэдүүлбэ. 52 оронуудай түлөөлэгшэдэй дунда тэрэ илажа гараа юм ха.

ВЕНЭ. Зүүн Европын оронуудһаа Австри руу ерэжэл байһан зоной тооё хизаарлаха гэһэн шиидхэбэри энэ оронай правительство абаба. Үргэнөөр зүбшэн хэлсэһэнэй һүүлээр Польшын зониие хилэ дээгүүр гаргалгые үсөөн болгохо, Венгритэй хилэ дээрэ алба хэжэ байһан жандармериин албанда туһа болгон, мянга табан зуугаад сэрэгэй алба хаагшадые эльгээхэ гэжэ тогтообо. Эдэ хэмжээнүүд саг зуурын шэнжэтэй байха гэжэ АПА агентство онсолно.

МАСЕРУ. ЮАР-ай зоной тоо тодоруулха талаар бэлэдхэл хэгдэжэ эхилбэ. Урда-Африкын хэблэлэй мэдээсэһэнэй ёһоор энэ ажал ябуулга политическэ ехэ арсалдаанuудай эхи табижа болохо байна. Эдэ бүгэдэ ороной гүрэнэй байгууламжада ехэ нүлөө үзүүлжэ болохо юм. Энээнһээ урдань нимэ хэмжээ ябуулганууд табан жэл соо нэгэ дахин этническэ үндэһэ һуури дээрэ үнгэргэгдэдэг байгаа. Ингэжэ тус орон соо эгээл олон арад хэдэн багахан угууд болгогдон хубаагдашадаг, харин сагаан зон табан миллион нэгэ бүхэли арад мэтээр харуулагдадаг байгаа. Шэнэ Конституци болон Урда Африкын ерээдүйн байгууламжа тухай асуудалай мүнөө гаража байхадань, зарим сагаан арһатан энэ хэрэг хуушанайхлараа үнгэргэхэ хэрэгтэй гэжэ дурадхана.

КАБУЛ. Афганистанай Пактия, Нангархар провинцинуудта тулалдаанууд үргэлжэлһөөр. Тингэжэ афган армиин сохилтонууд доро буһалгаашадай хэдэн бүхэлэгдэмэл газарнууд һандаргагдаа. Буу зэбсэг болон бусад хэрэгсэлнүүд усадхагдаа. Лагман болон Кандагар провинцинуудта 300 гаран зугадан тарагшад хилын саанаһаа бусажа ерэбэ. Тэдэнэрэй нютагтаа түбхинэхэдэнь, засагаархид ехэ туһа хүргэнэ. Нимруз провинцида буһалгаашадай табиһан минэ дээрэ гурбан үхибүүд тэһэржэ үхэбэ.

БЭЭЖЭН. Хитадай экономикын хүнжэлтын эгээл хүндэ хүшэр сагууд үнгэрөө. Тиигэбэшье зарим шиидхэгдээгүй асуудалнууд үшөөл үлэнэ гэжэ Гүрэнэй Соведэй гэшүүн, КНР-эй Түсэблэлгын гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ Цзоу Цзяхуа хэлэһэн байна. Арадай түлөөлэгшэдэй Бүгэдэ Хитадай Саг үргэлжын комитедэй заседанида хабаадалсажа байхадаа, тэрэ нимэ сэгнэлтэ үгэһэн байха юм.

БЕЛГРАД. Приштинэдэ болон Косовын бусад хотонуудта албан яһатанай бүгэдэ нийтын забастовко болоо. «Косовын бэеэ дааһан профсоюзуудай униин» эмхидхэһэн энэ хэмжээ ябуулга Сербиин парламентын абаһан яаралтай хэмжээнүүдые буруушаан үнгэргэгдөө. Хизаарай парламентын депутадуудай олонхиин Косовые «Югославиин Федерациин бэеэ даaһан хуби» гэжэ соносхоһонһоонь удаа нимэ хэмжээн абтаба бшуу.

НЬЮ-ЙОРК. Уласхоорондын харилсаануудай дулааралһаа уламжалан, наркотигуудай контрабандатай тэмсэхэ талаар үргэн ехэ хэмжээ ябуулгануудые үнгэргэхэ арга олгогдоһон байха юм. Хойто Америкын аэро-замбуулиинай обороны нэгэдэмэл командованиин (НОРАД) түлөөлэгшэ генерал Дональдо Кубына энээн тухай АП агентствын корреспонденттэй хөөрэлдэхэдөө, хөөрэжэ үгэһэн байна.

ВАРШАВА. Ружицкын Варшавадахи базаар уласхоорондын барахоолхо боложо, совет, болгар, румын, чех, венгр, югослав контрбандистнууд болон аралжаа наймаашад нэгэдэбэ. МВД-гэй ехэнхи хубитай үгээ ойлгосожо ядадаггүй хулгайшад болон дээрмэшэд энэ шэнэ хүсэнтэй яашье тэнсэхэгүй байшаба. Энэ хүсэнэй голынь москвичууд, минчанууд, рижанууд, львовойхид, Литвагай хилэ шадар ажаһуугшад болоно. Мүнөө армянууд, грузинууд, азербайджанцууд, узбегүүд улам олон боложо байна. Эдэнэр бултадаа хилын саана гараха талаар хуулинуудай «зөөлэн» болоһониие ехэ шадамараар хэрэглэнэ.

СОФИ. «Болгариин революционно нюуса түбэй комитет» гэжэ урдань хэндэшье мэдээжэ бэшэ байһан эмхи Болгариин Социалис партиин штаб-байшанда добтолго болон тэрэниие галдалга өөр дээрээ даажа абаба гээд БТА агентство мэдээсэнэ. Оппозиционно демократис хүсэнүүдэй нэгэдэлэй түлөөлэгшэ Михаил Неделчевэй үнгэргэһэн пресс-конференци дээрэ энээн тухай мэдэжэ болобо.

ИСЛАМАБАД. Терроризмтай тэмсэхэ тусхай сүүд ТУ-154 гэжэ совет самолет булимтаран абаад ябашаһан зониие түрмэдэ хааха болзор сентябриин 23 болотор һунааха гэжэ Карачида шиидэбэ гээд «Доон» газетэ мэдээсэнэ. Пакистанай мүрдэлгэ хэдэг федеральна агентствын гол хүдэлмэриеэ дүүргээгүй байһанһаань уламжалан, энэ шиидхэбэри абтаа гэжэ хэлэгдэнэ. Совет засагаархидта тэдэнэрые бусааха тухай шиидхэбэри бүри һүүлдэнь Пакистанай правительство абаха юм.

ПХЕНЬЯН. КНДР-эй Захиргаанай Соведэй премьер Ен Хен Мук Пханмунджом шадар сэрэгэй-демаркационно шугам гаталжа, түүхэдэ эгээл түрүүшынхиеэ үнгэргэгдэхэ КНДР-эй болон Урда-Солонгосой премьернүүдэй хоорондохи хэлсээндэ хабаадалсахаяа делегациингаа гэшүүдтэй хамта замда мордобо.

Соёлой һонин

Уран зохёолшодой холбооной үмэнэһөө гаргагдажа байдаг «Байгал» журнал ехэ туһа нэмэри оруулба гэжэ тэмдэглэгдэбэ. «Байгал» журналай хуудаһануудта», гэһэн дурсагдагша бюллетениин мэдээсэлнүүд соо журналай редакциин эдэбхеэр Улаан-Үдэ хотодо «Нюуса тобшоор» үнгэргэгдэһэн уншагшадай конференци тухай,

«БАЙГАЛАЙ» РЕДАКЦИДА БАЯР ХҮРГЭНЭ

1989 оной июлиин 20-до Париж хотодо үнгэргэгдэһэн ЮНЕСКО-гэй гүйсэдхэхэ комитедэй 131-дэхи сесси дээрэ «Монголой нюуса тобшын» 750 жэлэй ойе үргэнөөр тэмдэглэхэ гэһэн тогтоол баталагдаһан байгаа. Хүн түрэлтэнэй хүгжэлтын түүхэдэ гүнзэгы удхатай дурасхаал үлөөһэн, уран һайханайнгаа поэтическэ, эстетическэ шэнжээр монголой литературада хоморой, тиигээдшье дэлхэйн арадуудай бэшэмэл зохёолой баян жаса мүн гэжэ «Нюуса тобшо» тухай ЮНЕСКО-гэй гүйсэдхэхэ комитедэй сесси онсолон тэмдэглэһэн байха юм.

Үнгэрһэн зун «Нюуса тобшын» 750 жэлэй ойн үргэнөөр тэмдэглэгдэжэ байхада, СССР-эй Наукануудай академиин Зүүн зүг шэнжэлхэ институдта монгол шэнжэлэгшэдэй Бүхэсоюзна ассоциациин Москвагай отделениин «түхэрээн стол» эмхидхэгдээ юм. Тэрэнэй зүблөөндэ академическэ институдуудай эрдэмтэд, совет, мүн монголой научна эмхинүүдэй түлөөлэгшэд, Монголой Арадай Республикын СССР-тэхи посольствын советник Б. Бархондой болон совет, монгол журналистнууд олоороо хабаадалсаһан байгаа.

СССР-эй Наукануудай академиин Арадуудай Хани барисаанай орденто Зүүн зүг шэнжэлхэ институт, монгол шэнжэлэгшэдэй Бүхэсоюзна ассоциациин түүхын отделени гэһэнгүүд «Монголой нюуса тобшын» 750 жэлэй ойн баяраар дашарамдуулан, тусхай бюллетениин экспресс-хэблэл гаргаба. Тэрэ бюллетень соо «Нюуса тобшын» алдарта ойе тэмдэглэхэ талаар Буряадай мүн журналай хэдэн номерто гайхамшагта зохёолой оршуулагдажа толилогдоһон тухай хэлэгдэнэ. Тэндэ толилогдоһон «Россин монголшо эрдэмтэд» гэһэн статья соо мүн лэ «Байгал» журналай байгша оной түрүүшын ном соо хэблэгдэһэн буряад эрдэмтэ Ц. Жамсарно тухай Бимба Цыбиковэй һонирхолтой мэдээсэлэй удха дэлгэрэнгыгээр үгтэнхэй.

Журналай ахамад редактор С. С. Цырендоржиевай нэрэ дээрэ эльгээгдэһэн дурсагдагша бюллетениин гадар хуудаһанда монгол шэнжэлэгшэдэй Бүхэсоюзна ассоциациин үмэнэһөө «Байгал» журналда хэблэгдэһэн олон тоото материалнууд монгол шэнжэлэгшэ эрдэмтэдэй ажал ябуулгада ехэ аша туһатай байба гэжэ тэмдэглэгдэнхэй.

Б. НАМДАКОВ.

СЭСЭГТЭ ДУРАТАЙШУУЛАЙ КОНКУРС

Районой женсоведэй үүсхэлээр сэсэгүүдые ургуулагшадай конкурс һаяхан үнгэргэгдэбэ. Тэрэ үдэр бүрхэг, бороотой байбашье, хүн зон олоороо суглараа һэн.

Бүхэли жэл нарай нялха үхибүүе гамтайгаар харууһалһандал оролдожо ургуулһан баглаа сэсэгүүдтэе конкурсдо хабаадагша хүн бүхэн нэрэ үгэнхэй. Илангаяа Нарһатын 2-дохи дунда һургуулиин эхин классай багшанар Т. З. Цыдыповагай «Мисс очарование», О. Б. Цыжибоной «Дюймовочка», Нарһатын 1-дэхи дунда һургуулиин эхин классай багша Д. К. Аюшинагай «Одиночество» гэһэн баглаа сэсэгүүдэй нэрэнүүд удхаараа тааранхай гэжэ тоологдоо.

Мүн конкурсдо хабаадалсаһан Л. И. Петрова, Б-Х. Б. Батуева, Т. К. Лошкарева, О. Г. Жаркова, Г. С. Фомина, Н. М. Пантелеева болон хоёр дунда һургуулиин һурагшад хабаадалсажа, харагшадай һайшаалда хүртөө һэн.

Энэ конкурсдо түрүүшын һуури эзэлһэн рыбкоопой бухгалтер Дулма Базаровна Аюшина бүришье зониие гайхуулба. Юуб гэхэдэ, буряад тэрлигтээ тааруулжа, бальжан гарма сэсэгээр гоё һайхан, гүнзэгы удхатай композици зохёожо, харагшадта һайшаагдаа.

Нарһатада түрүүшынхеэ үнгэргэгдэһэн сэсэгүүдэй конкурсые жэл бүхэндэ үнгэргэдэг болохо тухай женсоведэй түрүүлэгшэ С. Т. Аюржанаева эндэ мэдүүлбэ.

Д-Н. ХАЛХАРОВ,
манай штатнабэшэ корр.

УРДАНАЙ НААДАНУУД

Улаан-Үдэ шадарай Дээдэ-Онгостойн этнографиин музейдэ «Буряад арадай хүүгэдэй найр наадан» үнгэргэгдэбэ. Энэ хэмжээ ябуулгада 1-дэхи интернат һургуулиин 7-дохи классуудай һурагшад эдэбхитэйгээр хабаадалсаа.

Дурсагдагша музейн ахалагша научна хүдэлмэрилэгшэ Бато Бадмаевич Балдоржиев Рита Робертовна Янгутова хоёр эндэ үнгэргэгдэхэ «Ботогон ба буура», «Малгай нюулга», «Шоно ба тарбаган» гэһэн урдын буряад наадануудай гуримтай үхибүүдые танилсуулаа.

«Ботогон ба буура» гэжэ наадандa үхибүүд дүхэриглэжэ байгаад, ботогон буура хоёрые шэлэжэ абана. Буура хадаа ботогохониие бариха ёһотой. Дүхэриглэһэн үхибүүд буурада һаалта хэнэ. Энэ наадан ород арадай «Миисгэй-хулгана» гэһэн наадандa адли юм.

«Малгай нюулга» наадахадаа, баһал дүхэриглэжэ һууха хэрэгтэй. Иишэ тиишээ хаража болохогүй, гансал урагшаа хараад һууха. Үхибүүдэй нэгэн малгайгаа баряад, һайхашаһан хүнэйнгээ хойно һэмээхэнээр малгайгаа орхёод, саашаа ябана. Тэрэ хүниинь малгайгаа орхиһыень мэдээ һаа, хойноһоонь гүйхэ. Хүсэхэдөө малгайгаараа 2—3 шабхадаха (дандаалха) ёһотой. Тиигэжэ баригдаһан хүн һууха баатай болохо. Энэ мэтээр наадан үргэлжэлнэ.

«Шоно ба тарбаган» гээшэ эгээл һонин наадан даа.

Дэргэдээн, доргодоон,
Дохолоон, барабаан,
Наатуул, госхоол,
Хыристиил, пахатиир;

Шахатиир,— гэжэ тоолоод, шоные олоно. Үлэһэн үхибүүд тарбаганууд болоно. Түхэрээнүүдые (нүхэнүүдые) зураад, досоонь 4—5 хүн ороно. Тиигээд нэгэ нүхэнһөө нүгөөдэ руу гүйлдэнэ. Тиигэжэ тарбагануудай гүйлдэхэдэ, шоно тэдэниие бариха ёһотой. Бүхы тарбагануудай баригдахада, наадан дууһана.

Жаргалма ЧИМИТЦЫРЕНОВА,
1-дэхи интернат һургуулиин II-дэхи классай һурагша.

ХОЛЫН АЙЛШАДЫЕ БАЯСУУЛАА

Улаан-Үдын горгүйсэдкомой соёлой таһагай дэргэдэ байгуулагдаһан «Тоонто» гэһэн зохёохы нэгэдэлэй фольклорно бүлэг (хүтэлбэрилэгшэнь Ц. Ц. Батурова), хариин гүрэнэй айлшадые концерт, наадаараа саг үргэлжэ баясуулжа байдаг юм. «Байгал — дэлхэйн зэндэмэни», «Байгал — Мичиган» гэжэ нэрлэгдэһэн уласхоорондын фестивальнуудта «тоонтынхид» эдэбхитэйгээр хабаадаһан байна. Тиихэдэ Улаан-Үдэ айлшалжа ерэһэн хүнүүдтэ урданайнгаа буряад хатар, дуунуудые зорюулан харуулдаг, ёһо заншалнуудтай танилсуулдаг байһаниинь һайшаалтай.

Һаяхан соёлой таһагай актова зал соо «Шэнэ гэр толлолго» гэһэн буряад ёһо заншалта наадан харуулагдаба. Аяар холын Таиландһаа ерэһэн айлшад энэ наада хужарлан хараһан байна. «Интуристын» урилгаар ерэһэн эдэ эхэнэрнүүд буряад дэгэлнүүдээр, гуталнуудаар, зүүдхэлнүүдээр ехэтэ һонирхоо, наада табигшадые халуунаар угтаа.

«Тоонто» ансамблиин эгээл үндэр наһатай дуушан Цыбжит Баторовна Мункуевагай дуулаһан «Ангуушанай дуун» халуун альга ташалгаар угтагдаба. Урданай һайхан дуунуудые гүйсэдхэһэн Ешин-Хорло Гомбоин, Туяна Чимитова гэгшэдэй уран бэлиг айлшадай үндэр сэгнэлтэдэ хүртөө.

Концертын хоёрдохи хубида мүнөө үеын дуунууд ханхинажа, холын зоной һонорто зорюулагдаба. Буряадай АССР-эй габьяата артистка Хажидма Аюржанаева Пурбэ Дамирановай «Хүлеэжэл байнаб» гэһэн дуу тон гоёор гүйсэдхэһэн байна. «Наадаарай» гэһэн шогтой монгол дуу, мүн тиихэдэ Ошир-ма Баяртуевагай «Хэжэнгэм һанагдаа» гэжэ дуу Дымбрыловтэнэй гэр бүлын ансамбль айлшадтаа бэлэглээ юм.

Концертын һүүлдэ хани барисаанай үдэшэ үргэлжэлүүлэгдэжэ, айлшадтаяа дүтөөр танилсаабди. Менеджерэй һургуулида ажалладаг Суккарья баярай үгэнүүдые энэ үдэшын түгэсхэлдэ хэлэһэн байна. Танилсаһанай тэмдэг болгон бишыхан гарай бэлэгүүдээр, фото-зурагаараа, адресаараа андалдаабди.

«Тоонто» ансамблиинхидай урда ехэ түсэбүүд табигдаа. Мүнөөдэр фольклорно бүлэгэйхид Агын автономито округ гастрольдо гарахань.

Б. ОРБОДОЕВА.

„ТОЛОН“-91

ХҮНДЭТЭ УНШАГШАД!

Агын округто ажаһуудаг олон тоото буряадуудай олон жэлэй гүйлтые бэелүүлхын түлөө нютагай партийна болон совет эмхи зургаануудай үсэд нэтэрүү ябуулгануудай ашаар КПСС-эй ЦК-гай тогтоолой үндэһөөр үнгэрэгшэ жэлэй ноябриин 1-һээ үндэһэн хэлэн дээрэ «Толон» гэжэ газетэ барлагдажа эхилһэн байна.

Бүхы юумэнэй үнэтэй боложо байһан энэ үедэ ерэхэ жэл газетымнайшье сэн дээшэлхэнь — манай «Толоной» жэлэй захил 10 түхэриг 44 мүнгэтэ болобо. Уншагшадаа гарзатуулхагүйн тула сэндэнь хүрэмэ толилолгонуудые дурадхажа байха ёһотой болонобди.

Үендөө үшөө хүрөөдүй энэ хэблэлнай округойнгоо дэбисхэр дээрэ болон тэрэнэй газаа тээ ажаһуудаг буряад зонойнгоо дура һонирхол яһала татаа. Аяар баруун Прибалтикаһаа эхилээд, Алас Дурнын Магадан, Сахалин хүрэтэр манай газетые захина.

Долсон хоногтоо нэгэ удаа 12 нюуртайгаар хэблэгдэдэг «Толон» хадаа буряад арад зоной ниитын ажабайдал, ажал хэрэг харуулха, үг гарбал, ёһо заншал, хэлэ бэшэгые һэргээн хүгжөөхэ зорилгоёо ерэхэ жэл саашадань үргэлжэлүүлхэ, арадай түүхын элдэб булашануудые ухашалан, һонирхолтой зүйлнүүдые уншагшадтаа дамжуулжа байха эрмэлзэлтэй. Илангаяа аба эжынэрэйнгээ, элинсэг хулинсагайнгаа үеһөө үедэ дамжуулан абажа ябаһан энэрхы һайхан ёһо журам, һургаал заабари болоод бусадшье буянта зүйлнүүдые хүн зоной анхаралда табиха зорилготойбди.

Мүнөөнэйхидэл адли, газетымнай нюурнуудта округ соо болохо байһан байдал тухай мэдээсэлнүүд, элирэн гаража байһан хүнүүд тухай зураглал болон туужа домогууд толилогдожол байха. Тэрэшэлэн округһоо гадуурхшье ажаһуудаг буряад зоной ажабайдал, үйлэ хэрэгүүдые саг сагта харуулжа байха хүсэлтэйбди.

«Толон» газетын байгуулагдаһанһаа хойшо нютагаймнай уран үгэтэнэй үүсхэл, эдэбхи эли бодо дээшэлээ, гуурһаниинь хурсадаа. Тиимэһээ газетын номер бүхэндэ уран бэлигтэнэй зохёолнууд үргэнөөр хэблэгдэхэ, түбхын түрүүн залуушуул, шэнэ нэрэтэн шударгы харгытай байха болоно. Хубилган шэнэдхэлгын эрилтэнүүдтэй зохилдуулан, урдань хорюултай байһан мэдээсэлнүүд арад зоной мэдэрэлдэ дамжуулагдаха. Мүн тэрэшэлэн дасан дуганайшье ажабайдал харуулагдажал байха.

Хүн зоной һонирхол татаһан «Шухала хөөрэлдөөн», «Элдэб һонинуудай эреэн хуудаһан», «Барбаадай», «Уран зохёолой долгин дээрэ» гэхэ мэтэ ниитэ гаршагууд үлөөгдэжэ, удхаараа бүри гүнзэгы болгогдохоор хараалагдана.

Мүнөөнэй шэнэ эрхэ байдалда арадуудай үндэһэн хэлэ, бэшэг шудалха гээшэ угаа ехэ удха шанартай болонхой. Тиимэһээ буряадаар ном һударай үсөөнөөр хэблэгдэдэг байхада «Толон» газетэ түрэлхи хэлээ шудалха ябадалда илангаяа хэрэгтэй гэжэ һанахаар. Тиимэһээ түрэлхид болон багшанар, сад-яслиин хүдэлмэрилэгшэд манай хэблэлые өөгшөөлтэй.

Тиигээд лэ хүндэтэ нүхэд, буряад изагууртанайнгаа үндэһэн хэлэн дээрэ гаража эхилһэн «Толон» газетые 1991 ондо абахаар захижа, саашадаа хайшан гэжэ тэрэнэй удха түгэлдэр болгохо тухай өөрынгөө һанамжа дурадхалнуудые редакцида дуулгажа, захил ябуулха хэрэгтэмнай туһаламжа үзүүлхыетнай гуйнабди.

МАНАЙ ГАЗЕТЫН ИНДЕКС — 54791.

Түрэл нютагаймнай түүхэһээ

ХАТУУ ШЭРҮҮН ТЭМСЭЛ СООГУ[...]

Догой нютагта гоё һайхан хоёр дабхар Соёлой ордонгой үбэр таладань хүлэг моридойнгоо хазаар даран, омог дорюунаар холые хаймадан хараһан хубисхалша буряад хүбүүдэй дүрэ зураг һиилээтэй байдаг. Тэндэнь: «1918 оной апрелиин 19-дэ Догой нютагта Забайкали дотор эгээл түрүүлэн сомоной Совет байгуулагдаа» гэжэ бэшээтэй. Эгээл тиимэһээ түрэл нютагайнгаа, мүн хүрьһэн дээрэнь тэнжэһэн зонойнь хубисхалай замаар урагшаа яажа дабшаһан тухай хөөрэхэ дуран хүрэнэ.

Нева мүрэнэй эрьедэ шэнэ байдалай түрүүшын дохёо үгэн нэрьеһэн «Аврорын» дуун аяар холо байһан Агын талада соностоо һэн. «Ород гүрэн дотор ехэ хүлгөөтэй. Зарим зон засагаа унагаагаад, шэнэ байдал байгуулхаяа һанаа ха» гэжэ Догой нютагай малша буряадууд өөһэд хоорондоо һэмээхэн хөөрэлдэдэг болоо гэхэ.

Зүблэлтэ засагай гүн удхые мэдэржэ, сүлөөтэ байдал тогтоохын түлөө ажал ябуулдаг зон нютагтамнай бии гэжэ тэрэ үедэ тэндэхи зоной олонхидынь мэдэхэгүй байһан юм. «Энэ Татаар Буда үгытэй зониие, мүн түрэл гаралнуудаа суглуулжа, юун тухай хөөрэлдөө хэнэ ааб? Тэдэнэр һүүлэй үедэ нютагай нюдарган баяшуултай үһэрилдэдэг болоо, тэрэнь ямархан лэ удхатай хэб?» гэжэ байгаад хүнүүд һэмээхэн хоорондоо шэбир-һабир шэбэнэлдэдэг болоһон гэхэ.

Теэд баймга хубисхалай долгиной эршэ хүсэеэ замхаангүйгөөр, Байгалай саадахи нютагуудта хүрэжэ ерэхэдээ, нюдарган баяд ноёдтой үһэрилдэдэг үнөөхи зомнай үнэн бэеэ бэелжэ, тэдээнтэй эрид шангаар тэмсэжэ эхилбэ. «Мунхаг буряадуудые хододоо дарлажа, мүлжэжэ байха ёһотой» гэһэн дээдын ноёдой зарлиг Догойдо урдынхяараа урагшатайгаар дүүргэхэ гээшэ бэрхэшээлтэй болсбо.

Тэрэ үеынхеэр яһала эрдэм һургуулитай, һүбэлгэн бэрхэ, зориһоноо табидаггүй Доржын Будажаб гэжэ хүн нютагай хубисхалшадай удамаршаниинь байһан байгаа. Тэрэ Шэтэ хотын большевигүүдтэй нягта холбоотой байһан тула, тэдэнэй саг үргэлжын заабаряар бэшэнээ ударидан, Совет засагай уг зорилго тухай нютагайхидтаа ойлгуулха ажал ябуулдаг һэн. Будажаб хазаар морёор, түмэр замаар нэгэтэ бэшэ Шэтэ хото ошожо, тэндэхи хубисхалшадһаа тусгаар даабари абаад, нютагаа ерэдэг һэн.

Хүлгөөтэ 1918 ондо тэрэ бусад нүхэдөөрөө нютагтаа зүблэлтэ засаг тогтоохо талаар хүдэлмэри ябуулба. Догойнхид Сүүгэлэй волостиин мэдэлһээ гаража, өөһэдын тусхай бүлгэм байгуулха гэжэ шиидээ һэн. Тиимэһээ хүдэлмэришэдэй, таряашадай, солдадуудай, хасагуудай болон буряадуудай депутадуудай Забайкалиин гурбадахи съездэ хандаһан Хандалга соогоо догойнхид иигэжэ бэшэһэн байдаг: «Сүүгэлэй волость Догойһоо аяар 90 модоной газарта оршоно. Тиимэһээ багахан хэрэгээр волостиин захиргаанай газарта ошохын түлөө ехэ гаргаша хэнэбди. Үбһэ, сабшалан болон бусад ажалай үедэ иигэжэ ехэ саг хии талаар хаягдана.

Хоёрдохёор, Сүүгэлэй хушуунай тушаалта нюурнууд: тайшаа, зайһан, гулваануудбүгэдөөрэн үгытэй буряадуудые засаг түрөөрөө, зиндаагаараа дарлана. Ниитын хэрэг шиидхэһэн суглаанууд болон хөөрэлдөөнүүд дээрэ үгытэйшүүл хабаадалсаха эрхэгүй гээшэ. Хэрбээ үгытэйшүүл ноёд һайдай урдаһаа үгэ дуу гараа һаа, түрмэ шорондо хаалгагдана. Үшөө тиихэдэ буряад зоной үхибүүдэй эрдэм шудалхын түлөө мүнгэ зөөри бүхы үгытэйшүүлһээ суглуулна. Теэд тэрээгээрнь гансал баяд, ноёдой хүүгэд һургуули хэнэ. Хуулита ажал хубааха, налог түлэхэ болон сабшалан хубааха хэрэгүүд адли бэшээр хэгдэнэ, баяд, ноёдто һайн сабшалан үгтэнэ, тэдээнһээ налог багаар абтана. Баяшуул 20 десятина хүрэтэр газартай, үгытэйшүүлдэ оройдоол 3 десятина газар хубаарилагдан үгтэнэ.

Сэрэгэй хуулита албанда мори, мал баалалтаар абалгада ехэнхидээ үгытэйшүүл хохидоно. Областной съездын пленарна заседани дээрэ эдэ асуудалнуудые шиидхэхыень гуйнабди».

Байгуулагдаһан амяраа бүлгэмые: «Догойн амяраа бүлгэм» гэжэ нэрэтэйгээр баталха. Бүхыгөөрөө Бүхэроссин Совет республикын мэдэл доро байхаһаа гадна, энэ бүлгэм нютагтаа зүблэлтэ засаг тогтоохо»,— гэгдэһэн юм.

Хүдэлмэришэдэй, таряашадай, солдадуудай, хасагуудай болон буряадуудай депутадуудай Забайкалиин гурбадахи съезд дээрэ Будажаб Доржиев иигэжэ хэлэһэн байна: «Буряадай баяд ноёдой боголшолгоһоо маанадай гараха хэрэгтэ туһалагты. Тиигэбэлтнай бидэ ородой пролетариадай адли тэгшэ эрхые хэрэглэжэ шадаха байнабди. Үгытэй буряадуудай олонхидынь манай бүлгэмтэй хамтарха үнинэй хүсэлтэй. Зүгөөр, нютагай баяшуул маанадые буһалгаашад гээшэ, мүн эдэнэртэй ганзагаяа ниилэгшэд түрмэ сүлэлгэдэ эльгээгдэхэ гэжэ байгаад, хуурмаг худал үгөөрөө үгытэйшүүлые айлгана. Тиимэһээ ород инструкторые манай нютаг руу эльгээхые гуйнаб. Совет засаг тогтоохо гэжэ шиидэһэн үгытэй буряадуудай хүсэлыень хамгаалхыетнай гуйнабди».

Хүдэлмэришэдэй, таряашадай, солдадуудай, хасагуудай болон буряадуудай депутадуудай Забайкалиин гурбадахи съезд дээрэ Шэтын областной Соведэй гэшүүнээр Будажаб Доржиев һунгагдаа һэн.

1918 оной апрелиин 4-дэ энэ съезд Догойн Совет байгуулха гэһэн шиидхэбэри абаһан юм. Будажаб Доржиев Шэтын Соведэй даалгабаряар Догойгоо ерэжэ, Совет засагай зургаануудые эмхидхэжэ эхилээ һэн.

1918 оной апрелиин 19-дэ тохёолдоһон энэ ушар мартагдашагүй. 37 хүнһөө бүридэһэн суглаан дээрэ: «Совет засаг ажалшан зоной эрхэ сүлөө элишэлнэ» гэжэ нэгэн дуугаар үгытэйшүүл хэлсээд, иимэ шиидхэбэри баталан абаһан байдаг: «Манай байгуулһан засаг хадаа, хүдэлмэришэдэй, таряашадай, солдадуудай, хасагуудай болон буряадуудай депутадуудай Соведүүдэй засагые нэгэн дуугаар дэмжэбэ. Соведэй баталан абаһан шиидхэбэринүүдые бодото дээрэнь бэелүүлхэ. Бүлгэмдөө тон түргөөр Совет байгуулха талаар хэмжээ абаха».

Догойдо болоһон энэ суглаан дээрэ буряад депутадуудай Совет бүхы Забайкалида тон түрүүн байгуулагдаһан юм. Һүүлээрнь шэнэ засагай Совет һунгагдаа. Догойн сомоной Соведэй түрүүшын түрүүлэгшээр Балдан Жамсаранов, энэ Соведэй гэшүүдээр Будажаб Доржиев, Базар Нагсалов Габзан Эрхитуев болон бусад һунгагдаба. Шэнэ засагай илан мандаһантай дашарамдуулан, Буурагшан гэжэ газарта, һэеы гэрэй орой дээрэ Улаан Туг хиидхэгдээ һэн.

Энэ ушараар Сүүгэлэй хушуунай захиргаан дээшэнь иигэжэ мэдээсэһэн юм: «Нютагай большевигүүдэй удамаршан Будажаб Доржиев Шэтын түмэр харгын депогой хүдэлмэришэдэй саг үргэлжын хамгаалгаар болон тухиралтаар манай буряад нютагтахи земскэ учреждениинүүдые һамна бута сохёо.

«Догойн үгытэйшүүлэй бүлгэм Сүүгэлэй хушуунай захиргаанай мэдэлһээ таһаржа, хүршэ ажаһуугаа ажалша үгытэй ород арадтай хамта шэнэ байдал нютагтаа мандуулжа, Совет засагай хуулинуудые бэелүүлжэ эхилбэ. Мүн догойнхид совет сэрэгшэдэй сагаантаниие бута сохихо хэрэгтэнь али болохоор туһалдаг байгаа. Граждан дайнай гайхамшагта герой Сергей Лазо Буряадай түрүүшын Соведэй ажал ябуулгаар ехэ һонирходог, гэшүүдэйнь хүдэлмэридэ туһалхые оролдодог һэн.

Үдэр хоногуудай үнгэрхэ тума, Байгалай саанахи нютагуудта «шэнэ» болон «хуушан» засагуудай түлөө эрид тэмсэл эхилбэ. 1918 оной намар Забайкалида Совет засаг саг зуура унаба. Энээниие һамбаашалһан нютагай нюдарган баяшуул Догойн Соведэй хүтэлбэрилэгшэдые болон тэдэнэй тала баригшадые элдэб муухайгаар хардажа, мүрдэжэ эхилбэ. Тэдэнэр зониие баалалтаар суглуулжа, Догойдо суглаа хэбэ. Тэрэ суглаан дээрэ хубисхалшадай эд зөөриень буляан абаха, ударидагшадыень буудажа алаха шиидхэбэри гаргаба.

Удаань Сүүгэ[...]
стадион дээр[...]
мэдэрһэн 37 [...]
тагһаань сүлэ[...]
та херша ажа[...]
усадхаха шиидх[...]
абаһан байгаа. [...]
гойн Соведэй бү[...]
хэтэ айл нютаг[...]
дэһэн юм. Тэдэ[...]
лаа, эд зөөриэ[...]
түрмэ шорондо [...]
Эдэнэр нютагһаа[...]
шээ сүлүүлбэшье[...]
ригоо мохонгүй[...]
хубисхалшад мэт[...]
хёолдоһон хатуу [...]
хэшээлнүүдые [...]
бшуу.

Гэхэтэй хамта [...]
тарлиг Улаан Ар[...]
сээ зангидан, [...]
удаа дараалан [...]
хэбэ. Эсэстэнь [...]
байкалиин газар [...]
хяад намнуулһан [...]
булимтарагшадые [...]
гаантаниие Забайк[...]
Армиин бута со[...]
лээр, Догойдо [...]
Совет дахин бай[...]
Теэд энэ хэрэгые [...]
лүүлхэ гээшэ хүб[...]
угаа бэрхэтэй бай[...]
гэхэдэ, нютагтаа [...]
шуул болон тэдэн[...]
ригшад Совет за[...]
лагшадтай тэмсэ[...]
бшуу. Тэдэниие [...]
рижа, хайра гамгүй[...]
һон, зэрлиг муухай[...]
ушаршье бии. Болон[...]
Базар Нагсёлов [...]
таа Совет засаг [...]
гуулха хэрэгээр Ш[...]
Улаан Армиһаа [...]
эрибэ. Тэндэһээ [...]
улаан гвардеецүүд[...]
гоо бусаба. Сове[...]
эсэргүүсэгшэдые [...]

1920 оной ноябр[...]
Догой нютагта [...]
Улаан Туг дахин [...]
Тэрэ гэһээр мүнөөд[...]
энэ Улаан Туг нютаг[...]
амгалан байдалд[...]
байдаг. Арад зоной [...]
ажана тэнюунээр [...]
түлөө хатуу шэрүү[...]
соогуур ами наһа[...]
гүйгөөр үгэһэн, шэн[...]
руулһан нютагай хү[...]
дай үйлэ хэрэгые за[...]
халан абажа, бүри [...]
гээр үргэлжэлүүлжэ [...]
юм.

Б. ГАРМА[...]
мана[...]

Спорт — Спорт — Спорт

Манай республика спортын дүрбэн зүйлөөр, тусхайлбал, дүрэ буляалдалгын барилдаагаар, боксоор, һур харбалгаар, хүнгэн атлетикээр Олимпиин халаанай нютаг болгогдонхой. Буряад ороной боксернууд алдар суутай юм. В. Сафронов Олимпиин чемпион болоһон, В. Баранников Олимпиин наадануудта мүнгэн медаляар шагнагдаһан, А. Дугаров Европын чемпионадта бронзо медаляар шагнагдаһан, В. Стрельников Б. Зориктуев хоёр СССР-эй чемпионууд болоһон намтартай. Мүнөө эдэниие халан абаха бэлигтэй бэрхэ залуу боксёрнуудые һурган хүмүүжүүлхэ талаар ехэ юумэн хэгдэнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: В. Никонов Б. Дулмаев хоёр тулалдажа байна.

В. ПЛУТТЫН фото.

ТОБШОХОНООР...

ҺУР ХАРБАЛГА. Урда Корейн болон Советскэ Союзай суглуулагдамал командануудай хамтын һуралсал һорилго Сеул хотодо дүүрэбэ.

Нютагаймнай хүбүүн — Улаан-Үдэ хотын 7-дохи СПТУ-гай һурагша, уласхоорондын классай спортын мастер Валерий Лысенко («Динамо») СССР-эй олимпийскэ суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, энэ һорилго бэлэдхэлдэ хабаадаһан байгаа.

Дэлхэйн чемпионууд Владимир Ешеев, Сергей Забродский (хоюулаа Москваһаа), дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөнэй шанда хүртэһэн Вадим Шикарев (Душанбе) гэгшэдтэй хамта манай эдир харбагша сагаалса дээрэ гаража, хёрхо мэргэнээ туршалсаа.

«Динамо» бүлгэмэй Буряадай республиканска соведэй дэргэдэхи Олимпиадада бэлэдхэлэй «Годли» гэжэ түбэй тренер Л. Ш. Халудоровай һурагша СССР-эй суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, Турцида үнгэргэгдэхэ уласхоорондын мүрысөөндэ хабаадахаяа ошобо.

• • •

БОКС. ВЦСПС-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн эдэ үдэрнүүдтэ Великие Луки хотодо боложо байна.

Спортын мастернууд Т. Шутуков, С. Хорлоев, Е. Мурзин, Б. Батуев, О. Ширьков, А. Инкижинов, И. Назаров, В. Знайденко, А. Кривоносов болон бусад манай республикын нэрэ хүндые хамгаална.

ХҮНГЭН АТЛЕТИКЭ. Европын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн һаяхан Югославиин Сплит хотодо дүүрээ.

«Трудовые резервы» бүлгэмэй Буряадай республиканска соведэй ахалагша тренер, бүхэсоюзна категориин судья Б. В. Мироманов судья боложо, энэ ехэ мүрысөөндэ хабаадаһанаа бусажа ерэбэ. Борис Васильевич урда тээнь ехэ ехэ мүрысөөнүүдэй, тэрэ тоодо 1980 ондо Москвада болоһон Олимпиин наадануудай судья байһан юм.

• • •

Басагадай дундаһаа хүнгэн атлетикээр СССР-эй хоёр дахин чемпионка Ирина Перунина оронойнгоо суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, уласхоорондын мүрысөөндэ хабаадахаяа ФРГ-гэй Дортмунд хото ошобо.

Улаан-Үдын Олимпиин халаанай хүүгэдэй спортын тусхай шэглэлтэй 1-дэхи һургуулиин тренер Сергей Казницынай һурагша энэ жэлдэ 6-дахи интернат һургуули дүүргэжэ, Буряадай багшанарай институдай физкультурын факультедтэ һурахаяа ороһон байна.

ФУТБОЛ. Клубай командануудай дунда республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн үргэлжэлһөөр. Мүрысөөн дүүрэхэ тээшээ дүтэлжэ байна. Гэбэшье ямар командын илажа гараха байһаниинь үшөө мэдэгдэнэгүй.

Авиационно үйлэдбэриин нэгэдэлэй «Забайкалец», ЛВРЗ-гэй спортын клубай, прибор бүтээлгын нэгэдэлэй «Торпедо», Гусиноозёрскын «Шахтер», транспортын «Локомотив» команданууд түрүү һуури эзэлхэ аргатай.

Һүүлшын турнуудай нэгэндэ «Забайкалец» «Шахтерые» 1:0 тоотойгоор шүүжэ, түрүү һуурида гараба.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номерто

Буряадай республика РСФСР хоёрой хоорондохи Федеративна хэлсээнэй проект газетын мүнөөдэрэй номерой нэгэдэхи хуудаһанай нээлтэ дээрэ тунхаглагдаба.

ТАСС-ай парламентска корреспондентнүүдэй СССР-эй болон РСФСР-эй Верховно Соведүүдэй сессинүүдэй заседанинууд дээрээ бэшэһэн тоосоонууд мүн лэ энэ хуудаһанда барлагдаба.

Буряадай АССР-эй Верховно Совет «Хүн зониие эдеэ хоолой зүйлнүүдээр гүйсэд хангаха хойшолуулашагүй хэмжээ ябуулганууд» гэһэн байгша оной дүрб[...] урда баталан аба[...] хугасаада нютагай [...] абтаһан тогтоолые [...] дээрэнь бэелүүлхэ [...] ямар хүдэлмэри [...] Эдэ бүхы асуудалнууд[...] сэд харюу абахын [...] публикын Верховно Со[...] асуудалаар «түхэрээ[...] үнгэргэбэ. Энэ уулзалга[...] публикын харюусалга[...] мэрилэгшэд хабаадаба[...] рээн столһоо» бэ[...] тоосоон «Үглөөдэр [...] хооллохо болонобибди» [...] гаршагтайгаар номер[...] ёрдохи хуудаһанда бэ[...]

«Байгал шадарайм [...] заарни» гэһэн ниит[...] доро статья болон [...] нүүдэй суглуулбари.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35—Мультфильмнүүд. 10.20—«16-тай ба тэрээнһээ дээшэ наһатайшуулда». 11.05—«Петр великий»—баримтата фильм. 12.05—Москвагай гүрэнэй симфоническа оркестр наадаха. 12.30—«Пи» тэмдэг доро». Эрдэм дэлгэрүүлгын программа. 13.30—14.00—Совет немецүүд тухай дамжуулгын хоёрдохи хуби. (14.55). 16.25—«Юности первое утро». 3-дахи сери. 17.30—«Агшан зуура, зогсыш». 18.00—Ясна Поляныn дуунууд. 18.35—Мультфильм. 19.05—Соносхол. Мэдээсэл. 19.30—Время. 20.05—«Архивы времени». 3-дахи сери. 20.35—«Жизнь и смерть художника Петра Яна Брондла»—уран һайханай телефильм (Чехословаки). 22.00—Время. 22.40—Коллаж. 22.45—МВД-гэй мэдээсэл. 22.55—«Это было... было...». 23.15—«Телескоп». Телевидени тухай. 01.05—Шэнэ һонин (01.25).

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.15—«Загадки каменных лабиринтов». 9.35, 10.35—Литература. 6-дахи [...] Онтохонууд. 9.55, 10.55[...] ный художник». [...] фильм. 10.05, 11.05—Анг[...] 11.35, 12.35—Географи[...] класс. 12.05—«Бурда[...] дурадхана. 13.05 — [...] Уран һайханай фильм[...] «Халимадай хуби за[...] римтата фильм. 14.15[...] мосуудай хатархада[...] С. Эрьзя гэжэ нэрэтэй [...] раанша тухай баримтата [...] 15.00—«Звон уходящег[...] 2-дохи сери. (16.05) [...] ҮДЭ. 16.50—Мультфи[...] 18.10—Хатынь тухай ба[...] фильм. «Талын галнууд[...] ряад хэлэн дээрэ). 19[...] ряад хэлэнэй хэшээл. [...] Буряад ороной панорам[...] СКВА. 21.00—«Амгалан [...] согты, багашуул!». 21.1[...] лаж. 21.20—«Крестьянск[...] тус». Баримтата теле[...] 22.25—Казаниин инстр[...] льна ансамбль наадана[...] 23.45—РСФСР-эй, С[...] Верховно Соведэй се[...] дээрэ. 24.00—«Здравс[...] доктор!». Уран һайхан[...] фильм. 01.20—Ли Аарон[...] лана (Канада). (02.25).

Редактор
Р. Б. ГАРМАЕВ.

Кино, театрнуудта

Бурятский драматический театр им. Х. Намсараева
Гастроли Томского театра юного зрителя. «Золотой ключик» —в 10, 14, «Поздняя любовь» —в 19-30.

«Дружба»
«Ох, уж эта Настя!»— в 9-40, «Сувенир для прокурора»— в 11-30, 13-20, 15-10, 17, 18-50, 20-40.

«Октябрь»
Мультфильмы — в 9-40, 14-40, «Преступление Антуана» — в 11-10, 13, 16-10, 18, 20, 21-30.

«Прогресс»
Красный зал—«Катала[...]» 11-50, 13-30, 15-10, 16-50, 20-20. Зеленый зал—«М[...]ны-проказники»—в 10, 12, 16-10, 20-30, «Атлантик-С[...]» в 18-20.

«Восток»
«Белый флюгер» — в [...] «Раджлакшми» (2 серии)— 21.

«Байкал»
«И придет тот день»— в 20-30.

«Аршан»
«Десять негритят»— в 18-3[...]

НАШ АДРЕС:
670000, УЛАН-УДЭ
ул. Каландаришвили, 23

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды —2-60-91, 2-56-23, промышленности и строительства — 2-61-35, агропромышленный —2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта —2-69-58; культуры и школ —2-60-21. 2-57-63; информации —2-34-05; переводов —2-54-93; писем и селькоров —2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин —91-1-44, г. Северобайкальск —35-73, п. Хоринск—55-6-90, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79. п. Агинское 3-40-69. Директор издательств —2-37-32, бухгалтерия—2-33-77, вахта —2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской АССР Директор 2-40-45
Заказ № 216.